

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia VWestfaliæ

Schaten, Nicolaus

Nevhvsii, 1690

Liber III. VWestfalia Francica. Origo gentis, & lucta pro limite Rheni
perrumpendo.

urn:nbn:de:gbv:3:1-367846

LIBER III.
VVESTFALIA
FRANCICA.

Origo gentis, & lucta pro limite
 Rheni perrumpendo.

Bella haecenus, quæ præci harum regionum populi intra Westfaliam gessere cum Romanis, ab ipso rerum exordio perscriptissimus; nunc instituta narratio nos ad Valerianum & Gallienum deduxit, quibus Imperatoribus Francorum nomen primum auditum est, cognitumque ex eorum bellis. Gentes eadem, nomen aliud, quo pugnantem prosequimur; haud secus quam Alemannorum nomen non ita pridem Antonino Caracalla Imperatore per arma inclarescere coepit. Quam in re utriusque populi cognata quædam nominis origo, iisdemque ex causis eadem belli societas, tanquam ex nova inter ipsos conflata Republica. Enim verò quantam contentione & bellorum mole Romani Cæsares ab Augusto ad hunc usque diem cum Germanis trans Rhenum populis decertarunt, quò subacti in provinciam formam venirent, quemadmodum Gallos, Belgas, & ceterioris Germaniæ populos in suas jam provincias descripserant: tantum Trans Rhenanæ gentes libertatis retinentissimæ, ceterisque longè bellicosiores extremum semper sunt obnixæ, ne in eandem populi Romani servitutem traherentur; toties victi, bella instaurarunt, toties victores speciosa libertatis suæ tropæa erexere. Ac nullum potentius inter ipsos classicum, quam vetus ab Arminio libertatis vox, qua ad arma convolarunt. Post, ubi animis disjuncti, & dissociati inter se viribus, totius gentis libertas in periculum adduci coepta est, ne dum singuli pugnarent, vincerentur omnes. Ad hæc dum alij specie amicitiae illecti à Romanis, alij etiam fœdere abstracti, quidam

dam auro argentoque corrupti avellerentur, simulque labente Romanorum imperio per Cæsarum ignaviam, & dissidia principum, magna spes prædæ in solo Romano ostenderetur Germanis, trans Rhenum incolentibus, primum ex his Alemanni in unum belli fœdus & societatem armorum, uti supra diximus, convenerunt. Quiq; prius sparsis gentium vocabulis Triboci, Nemetes, Vangiones, Suevi, Rauraci, Hermunduri, Sedusij, Marcomanni, ceterique inter Rhenum, Danubium ac Mœnum censebantur populi, ij tanquam singuli viri bellaces nomen Alemannorum sumpserunt, aut inditum ex virtute bellica & præclaris facinoribus acceperunt.

Horum exemplo provocatæ inferiores ad Rhenum gentes, Bructeri, Sicambri, Uisipetes, Tencteri, Chamavi, Angrivarij, Dulgubini, Ansivarij, Marfi, Catti, Cherusci, & quotquot inter Rhenum, Visurgim atque Albim censebantur Germani; tum quotquot trans Isalam & Vidrum, circa ostia Rheni, Amasis, & Visurgis ad Oceanum sternebantur populi, Frisij cum primis, Chauca & Tubantes, in unam quoque belli societatem non tam pro tuendo quàm perrumpendo Rheni limite conspiraverunt. Hinc *Franci* nomen, quod hominem gentemque liberam patria voce sonat, tanquam ab ipso libertatis signo & bellorum suorum classico sibi adoptarunt. Igitur ut Alemanni superiorem Rheni ripam, ita Franci mediam & inferiorem sibi propugnandam infestandamque sumpserunt. Ceterum Franci nostri, quod ex scriptoribus satis est cognitum, in duo potissimum genera distributi fuerunt. Qui ex his inter Rhenum & Visurgim incolebant, per Cattos ad Alemannorum fines porrecti, mediam Rheni ripam defendendam suscepere, terrâ cum primis bella gerendo; quos & Mediterraneos dicere *Francos* placuit: Quibus verò trans Isalam ad ostia Rheni, Amasis & Visurgis atque ad littora Oceani sedes fuerunt, *Salii* sunt appellati, ab Isala flumine, (ut pleriq; sentiunt) quod is antiquitus *Sala* diceretur: iidem & *littorales* ab alijs nominantur; eò & Zosimus Comes: *Saliorum natio, Francorum est portio.* Hi classibus & piraticâ mare & Galliae oras unâ cum Saxonibus & maritimis earum regionum populis infestas habuerunt; interceptaq; Bataviâ, in Belgicam secundam & Gallias sedes protulerunt. Quemadmodum Ammianus Marcellinus Francos in *Salios* & *Ansivarios* divisit, quæ partitio integra erit, si Salij nobis designent Frisios, Chauca, & Transisalaniam populos, & si Ansivariorum nomine Bructeri, Sicambri, Chamavi, ceterique mediterranei inter Rhenum, Visurgim, & Albim populi comprehendantur. Satis hæc esse poterant ad Francicæ gentis originem monstrandam; verum quia Westfalicae gentis nostræ, Francorumque gloriæ interest, qui nobilissimum Franciæ regnum condiderunt: & tota hæc gentis origo, primaque exordia multis commentis multisque scriptorum controversijs sunt

Varia de
Franco-
rum Ori-
gine Sen-
tentia.

το Σαλίων
ἔθνος
Φράγκων
ἀπὸ μαρίων.

N

invo.

involuta; operæ pretium erit, gentis originem, sedem, atque ipsum nomen aliquantò exactiùs exponere, & rem omnem, quantum fas erit, à fabulis & erroribus priùs vindicare: quando alij ex Mœotide palude & Trojanorum reliquijs, alij ex Pannoniâ, alij ex Franconiâ, atque ipsâ Alemanniâ inter Rhenum & Moenum deducunt.

Primi, qui Francos nostros ex Sicamborum & Trojanorum reliquijs arcessunt, in hunc fere modum comminiscuntur Francorum origines. Captâ, inquiunt, Trojâ, Sicambri, Antenore rege suo ac duce, Mœotides paludes, Pontumque Euxinum transgressi, in Pannoniam penetrârunt. Ubi dum ad Danubium confident, Urbemq; ex nomine suo Sicambriam condunt, haud multò post à Gothis vexati, victique bello, post amissum in prælio Antenorem regem suum, Marcomirum filium ejus sibi regem subrogant; quo duce dum ex iis locis pulsus demigrant, legationem mittunt ad Saxones, (quos ex iisdem gentibus fratres colebant) novas sedes petitum: quæ eis, ut Trithemius agnoscit, inter Rhenum & Visurgim concessæ sunt; sortitiq; sunt regionem, quam ab Oriente Visurgis, ab Occidente Rhenus, à Meridie Moguntia, ab Aquilone mare Germanicum claudat. Factum id volunt anno ante Christum ccccxxxiii, & mense quidem Aprili: adeo horum omnium certi sunt. At quot fabulas in hanc unam fabulam contexunt? Quæ unquam Sicambria ad Mœotidem paludem? Quæ Trojanorum inde Colonia ad Danubium, & inde inter Rhenum & Visurgim in Westfaliam nostram traductæ? aut quis Gothorum, Saxonum, & Moguntiae nomen ante Christum audijt?

Interim artifices hujus fabulæ ab Antenore & Marcomiro longam & continentem quadraginta regum seriem ad Pharamundum contexunt, & singulos per sui regni annos consignant, quos inter *Francus* Rex Autharij filius, xvii. regum, à quo Sicambri primùm mutato nomine *Franci* sunt dicti. Et hunc Francum, quem alij Francum appellat, anno ante Christum nono obiisse volunt. Itane tam antiquum Francorum nomen ante Christum? quod anno demum post Christum cclvii. Valeriano & Galliëno imperatoribus audiri coepit. Præterquam quod ante Pharamundum, qui anno post Christum ccccx, primus Francorum Rex creatus est, nulli Francorum reges, sed duces tantummodo ac reguli, regalesque celebrent: quod & Sulpitius Alexander vetustus scriptor candidè est falsus, haud nescitis à Panegyricis & scriptoribus, quibusdam Afcarium & Radagisum, quos Constantinus M. captos supplicio affecit, Francorum reges appellari: quemadmodum & Genebon, Atech, Malarichus, Mellobaudus, Marcomirus, & Sunno ante Pharamundum regio nomine decorantur. Sed hi extra fabulosum hunc regum ordinem, ac serò tandem, Christianorum Cæsarum ævo, non
tam

tam reges, quàm militiæ duces fuere. Nam primus, scriptorum consensu, Francorum Rex Pharamundus; inde vera regum series. Unde ergo ab Antenore illa commentitia regum series, aut qui ejus fabulæ repertores? Wasstaldus nimirum & Hunibaldus nugaces rerum Francicarum scriptores, quorum octodecim libros Trithemius contraxit. Ex his illæ fabulosæ Francorum origines. Neque Trithemius modò, vir quamlibet eruditus, sed & multi Galli Germanique scriptores non incelebres, Aimoinus, Ado Viennensis, Otto Frisingensis, Æneas Sylvius, Wolfgangus Lazijs, Robertus Gaguinus, ipseque adeò Paulus Æmilius hanc fabulosam à Trojanis originem probavere: quam tamen Gregorius Turonensis referre maluit, quàm asserere, fabulam subodoratus. Sed dudum hæc sententia inter canoras fabulas est explosa; neque jam dignam censent amplius eruditi viri, cui refellendæ manum calamumve admoveas. Et mirere, quid Hunibaldum, Trithemium, ceterosque in has fabulas abduxerit: nisi ut Francorum origines consecrarent, & magnâ nominis celebritate ad Heroës priscos referrent. Nimirum ut Romani suæ gentis exordia ad Æneam Trojanum, ita illi ad Antenorem Æneæ socium producant: immemores simul utrumque proditorum patriæ & prædonem haberi; quasque in Germaniâ similes Heroës cælum & fata negassent: præterquam quòd Dares, Metrodorus, & Chrysostomus, alijque referant, nullum unquam bellum Trojanum fuisse. Quam ob rem & Plato Homeri libros ex eâ urbe, quam ipse bonis legibus formabat, proscribi voluit, quòd ex bello Trojano tot fictos deos & Heroës obtruderent, quos Troja nunquam agnoverat: Uti Minutius Felix hæc tradit, & ex ijs Serrarius, vir omnium antiquitatum studiosissimus. Accessit nominum quædam similitudo, novum fingendi invitamentum. Legerant videlicet Saxones à Sacis, Cimbros à Cimerijs, Misnios à Misis, Danos à Dacis, Frisios à Phrygibus traduci: quæ fabulandi licentia cum per credulitatem reciperetur, Sicambros quoque harum regionum populos, quibuscum adoptivum Franci nomen primum invaluit, à Trojanorum Sicambris deduxerunt, tanquam Germani & prisci harum regionum populi indigenæ non essent; quòd vel satis ex Tacito, ut supra quoque à nobis relatum est, discere poterant; aut gentis aliqujus primordia sat decora, claraque non essent, nisi ab exteris nationibus, aut ex ultimo antiquitatum recessu cum Poëtis arcesserentur. Quemadmodum inter eos quidam ex hoc fabuloso somnio prolocutus:

Principium Phrygibus dat cuncta vetustas.

Alter de origine Francorum opinatio ex ijsdem fabulis excocta, quæ Valentiniano primùm Imperatore, circa annum Christi ccc. lvi. ex *Mæotide palude* ad Rhenum deducit Francos, tanquam ævo illo

*Serrarius
in Mogunt.
rebus l. i. c. 5.
Proleg. 4. in
Judith.*

primum auditi cognitique sint. Quam in rem dicunt Francos jam dudum in Pannoniâ sedes habuisse, ac Romanis etiam tributarios fuisse; postquam autem eorum operâ Valentinianus usus est, eorumque armis Alanos, debellavit, tum, qui prius Sicambri sunt dicti, Atticâ voce *Francos*, id est, Feroces esse appellatos; ideoque etiam ab omni tributo in decennium esse exemptos; quod cum decennio evoluto rursus exigerent Romani, & Franci detrectarent, à Valentiniano atroci prælio esse fusos. At ne omni libertate exuerentur, è Pannoniâ emigrasse volunt, & Marcomiro & Sunnone ducibus in Germaniam pervenisse, ubi circa ostia Rheni fluminis sedes fixerint. Canoræ rursus nugæ. Jam supra centum annos Francorum nomen, Valeriano & Gallieno Imperatoribus, inter Rhenum & Visurgim inclaruerat, quos illi Valentiniano demum Imperatore introducunt in has regiones: Fabulæ interim origo, ut opinor, ex eo arrepta, quod magna Francorum multitudo Mellobaudo duce per id tempus Valentiniano militavit in Pannoniâ, quorum virtute Quadi & Sarmatæ obtriti, & triumphus etiam ab Alanis reportatus fuit; ac fortè eo bello Marcomiri & Sunnonis nomen inclaruit. Hæc quantumvis absurda opinatio, auctores tamen habet Roricum Monachum, Aimoinum, multosque exinde Franciæ scriptores.

Tertia opinatio, quæ Francorum originem ex Franconia deducit, specie quidem illa, aspectuque aliquanto plausibilior, eoque etiam Crantzium, Genebrardum, Peucerum, Bodinum, Aventinum, Tillium, aliosque clari nominis scriptores traxit: sed vulgi magis persuasio, quam ut fidem & locum apud eruditos reperire possit. Aut enim, qui ita sentiunt, Francos Sicambrosque ex Trojanorum reliquijs, atque ex Pannoniâ in Germaniam, & à Danubio ad Rhenum Mœnumve in Franconiam deducunt, & ad primas fabulas relabuntur, abeuntque simul à Trithemio & alijs harum fabularum patronis, qui intra Rhenum & Visurgim hanc adventitiam gentem collocant; aut nativam illis sedem in Franconiâ statuunt, indigenasque Franciæ Orientalis unâ cum Alemannis censent, & omni scriptorum Romanorum Græcorumque antiquitati adversantur, à quibus primi ab origine Franci diversi ab Alemannis inter Rhenum inferiorem, Visurgim, atque Albim collocantur, porrigunturque trans Italiam in Chaucos, Frisios, & maris accolas: quemadmodum id in totâ hac narratione commonstrabimus. Quâ in re, ut cetera hîc prætermittamus, fidus nobis præ omnibus Geographis est auctor D. Hieronymus, quod Treviris, per bella Francica cum Romanis, Valentiniano Imperatore, sit versatus, & ad Rheni semibarbaras ripas accesserit, horumque locorum non minus, quam populorum certus sit cognitor. Is in vitâ Hilarionis, ubi Candidum adolescentem, gente Francum, à Dæmone inessum liberatumque per D. Hilarionem

Lib. 2. contra Jovin.
Epist. 41. ad Chromat.
Epistol. ad Florent.
Hieron in vita
D. Hilar.

rionem

tionem introducit, *Inter Saxones*, inquit, *et Alemannos gens eius non tam lata quàm valida, apud Historicos Germania, nunc verò Francia vocatur.* Jam verò cum Alemanniæ termini scriptorum consensu Rheno, Danubio, ac Mœno circumscribantur, & Saxonum eâ tempestate sedes trans Albim ad Cimbricam chersonesum porrecta fuerit, satis constat, Franciam veterem medio illo inter Saxones & Alemannos spatio collocandam esse, Franconiamque, quæ Alemanniæ tum pars fuit, à priscis Francorum sedibus excludi. Quæ sanè eò confirmatio-
ra sunt, quò certius est veterum scriptorum testimonijs, Francos Diocletiano Cæsare unâ cum Saxonibus piraticâ infestasse mare, Galliæ & Armoricæ littora prædatorijs navibus obsedisse, Bataviam occupasse, ipsamque adeò Britanniam, Hispaniam, & Africam classibus suis divexasse. Quis verò Francones ex superiori Rheni Mœnive ripa in hanc maritimi belli societatem, & hæc maria ulla verisimilitudine introducit? aut quis unquam scriptor id prodidit? Francis vero Salijs & qui ab Isalâ maris littora, quique Rheni ac Visurgis ostia incolunt, hæc ab omnibus adscribuntur. Hinc ab extremis Germaniæ inferioris oris, atque *ex invisiis Westfalæ & Frisæ paludibus, atque ab ultimis barbariæ littoribus propriisque ab origine sedibus*, Historici, Panegyrici, & Poætæ eorum temporum, quos in narratione dabimus, Franciæ nationes deducunt; nemo ex Franconiâ arcessit Francos, cum ne Franconiæ quidem nomen tum auditum fuerit inter Alemannos. Serò tandem cum Franciâ Orientali id nomen invaluit, ex quo provincia illa in Francorum potestatem concessit: quod vel Honorio Imperatore factum volunt, quando perrupto Rheni limite Franci unâ cum Vandalis, ac ceteris Barbaris Germaniam citiorem invaserunt; vel, quod verisimilius est, Clodovei ævo, post victoriam ad Tolpiacum, cæsis Alemannis, quâ cladetributarij facti perhibentur, cessisseque in partem Francici Regni; vel, quod multò certius reputo, à Theodorico Clodovei filio Francorum Rege id nomen unâ cum armis importatum est: quando ille circa annum 524. subacta Thuringia, eam desertam Alemanniæ regionem inter Mœnum & Nicrum novis Franciæ incolis implevisse fertur. Ut vel inde in D. Kiliani vitâ Franconiæ regio *nova Francia* appelletur. Ab illis demum sæculis *Francia Orientalis*, & pars ejus *Franconia*, *Francofurtum*, *Frankendalium*, similiaque nomina à victoribus Francis invaluerunt. Hic, ut ego me ad superiora reflectam, Franci à Valeriani & Gallieni ævo ad Pharamundum per ducentos annos continuò cum Romanis depugnârunt; toties cæsi, toties novis semper viribus reparata bella, ut ex æquo semper Marte decertârint. Et cui verisimile, ex unâ & angustâ Franconiæ regione inter Mœnum & Nicrum tantam belli molem tot annis adversus Romanos susceptam esse: tanquam ceteri inter Rhenum, Visurgim, & Albim populi

spectatores confederint, qui tamen paria semper cum Alemannis bella adversus Romanos gessisse memorantur.

At Sidonius Apollinaris ex panegyri Aviti Caesaris nobis opponitur :

Adrianus
Junius in
Bar.
Freherus in
notis ad
Ausonius

*Bructerus Uluosa, vel quem Nicer abluit undâ,
Prorumpit Francus.*

Ex quo confici volunt, Francos circa Nicrum habitasse. Omitto hunc versum aliter ab alijs recitari, & pro Nicro Visurgim reponi :

Bructerus Uluosa quem Wiseris abluit undâ.

Sed Nicrum retineamus, & Francum ex eo prorupisse : quid illud Aviti ævo incongruum ? cum jam ante Honorio Imperatore, Rheni limitem perruperint Franci, latè exinde Germaniam superiorem percurfando, occupandoque regiones : quod vel ipse Sidonius in eodem Panegyrico est fassus :

*Francus Germanicum primum, Belgamque secundum,
Sternebat.*

Non jam libet insipidas aliorum opinationes attexere, qui cum Alciato Francos è Scythia ; aut cum Turnebo ex Scandinaviâ, & à Firassis istic à Ptolomæo populis memoratis deducunt : tanquam hæc una populorum fuerit officina, & non multò fecundior hæc

Connanus l.
2. com. jur.
Civ.
Bodinus in
meth. hist.
c. 9.
Forcatulus
l. 5. de Imp.
Gene. lib. 2.
Chron.
Agath. l. 1.

Westfalix regio. Haud minus absoni scriptores, Volaterranus, Riti-
tius, Connanus, Bodinus, Forcatulus, Genebrardus, qui Francos primâ origine Gallos tradunt. Id ut persuadeant, adducunt Agathiam auctorem, quod is scribat, *Francorum natio Italiae proxima est, et terminis*

Id verè scripsit Agathias : sed de illo Francorum ævo, quo
jam Galliam subegerant, nam continenter subjungit : *Veteres tamen*
bos esse Germanos dixerunt, quod ubique ex eo satis liquet : nam circa
Rhenum habitant, et propinquas incolunt terras, Galliarumque maximam
possident partem, non propriam, sed per vim sibi assertam. Hoc tamen scri-
ptore innixus Genebrardus, scribere audet : *Francica natio Gallica et*
indigena est, non Germanica, non Trojana, non Scandica, non Sicambria.
Pari fraude Procopium obtrudunt, cum tamen is auctor Francos no-
bis ex Germaniâ trans Rhenana sistat. *Franci, inquit, isti Germani quon-*
dam vocitabantur : quemadmodum verò id nomen à principio sortiti sint,
et Gallias deinde invaserint, et Gothis simul sint hostes effecti explicaturus
sum postea. Rursus eodem libro de bello Gothico : *ubi Oceanus se in*
Rhenum immittit, paludes in his locis non pauca : ubi antiquitus Germani,
gens barbara habitabat, nec magni momenti tunc viri, qui nunc Franci vo-
cantur. Speciosius aliquantò Buffieres Francos ad originem Gallicam
revocat : Quippe ut Bojos, qui antiquitus Bojohemum incoluerunt,
Tacitus tradit esse Coloniam Gallorum, cum re eorum ad Rhenum
præva-

Buffieres l.
1 tom. 1
Franc. hist.

præva-

prævalerent: ita ille populos, ex quibus Franci prodierunt, stirpem & originem Gallicam censet. Id quidem Tacitus de Boijs, uti & de Helvetijs asserit: verum cum Germanos *indigenas et gentem sui similem nullisque exterorum connubijs immixtam*, toties scribat, cur alterum ex Taciti fide recipiunt, alterum abnuunt? Quin si Taciti iudicio stare velint Galli, reperient & intelligent ex Tacito, plerosque Belgicæ populos à Germanis trans Rhenum incolentibus origines trahere, quod lingua & mores commerciaq; antiquitus culta satis testantur; donec perrupto tandem Rheno Germani nostri, sumpto Francico nomine, depulsis Romanis, utramque Belgicam & omnem Galliam sui juris facerent.

Tacitus de
mor. Germ.

Illa igitur demum vera, ac recepta Scriptorum consensu sententia est, quæ Francos origine Germanos, & indígenas è Westfalia nostra educit, atque ex ijs gentibus in unam belli Societatem componit, quibus intra Rhenum, Visurgim & Albim antiquissimæ sedes fuerunt: tum qui trans Ifalam regiones ad littora usque Oceani incoluerunt. Quemadmodum jam supra D. Hieronymus Franciam Veterem inter Alemannos & Saxones commonstravit, & Francos natione Germanos dixit. Neque una gens fuit, cui id *Franci* nomen est datum, ut imperitè Rhenanus sentit; sed multæ in ijs, quæ diximus, locis, Sicambri videlicet, Bruçteri Majores & Minores, Angrivarii, Chamavi, Marfi, Ulfipetes, Tençteri, Chattuarij, Ansivarij, Catti, Cherusci, Frisij, Chauci, Tubantes, iidemque populi, quibus cum hætenus Romanis bellum fuit, nisi quod sumpto in commune vocabulo *Franci* dehinc appellentur. Quod clare primum conficitur ex tabula itineraria, quæ circa annum 430 consignata est: in ea ab Rheni ostio ascendendo ad dexteram ripam leguntur hi populi: *Chauci, Ampsivarii, Cherusci, Chamavi, qui et Franci*; sequiturque in eadem ripa magnis literis scriptum FRANCIA. Subiecti & Bruçteri inter Francos; ut jam ceteri quoque populi designentur *Franci*, quotquot ex adversa ripâ & conspectu Westfaliæ, Novesio, Colonia, Agrippinæ, Bonnæ, ceterisque Romanorum oppidis & Castellis in Rheno positis objacebant. Atq; ibi cum vetus fuerit Francia, hinc Claudianus & Sidonius Apollinaris *Sigambros*, Sulpitius Alexander, Nazarius & Eumenius in panegyrico Constantini M. *Bruçteros*, Claudianus *Chaucos et Cheruscos*, Sulpitius *Cattos*, Marcellinus *Ansivarios et Attuarios*, Panegyricus Constantini *Frisios* uno Francorum nomine comprehendunt, appellantque Francos omnes. Et quis unquam Scriptorum veterum hosce ab origine sua populos in Scythia, aut Pannonia, aut Franconia collocavit? aut alibi quàm inter Rhenum & Visurgim primas & præscas eorum sedes quæsit? Reperitus Tuitij ex adversa Agrippinæ ripâ lapis, detectusque à Ruperto ejus loci Abbate, viro famâ sanctitatis & doctrinæ celebri, cui inscriptum erat:

Statuitur
vera.
Franco-
rum ori-
go.

erat: Divitiense munimentum in terra Francorum ab Imp. Flaro. Val. Constantino. Quam lapidis inscriptionem in Constantino M. integram dabimus. Hanc ob causam pons ille celebris à Constantino M. Rheno impositus ad traducendos exercitus in Franciam. Extat aureus quoque Constantini M. nummus apud Spanhemium, virum ætate nostra eruditum, qui exhibet ex una parte Constantinum, ex altera tropæum & jacentem mulierem, consuetum debellatæ provinciæ Symbolum, hac inscriptione: *Gaudium Romanorum; infra, Francia,* legitur, quam Constantinus M. tot expeditionibus ingressus. Ita prorsus Ammianus Marcellinus de Juliani expeditione in Ansivarios, *Rheno transmissis, regionem subito invasit Francorum;* perinde ut de alia ejus expeditione trans Rhenum suscepta dixerat: *petit primò omnium Francos, quos consuetudo salios appellavit.* Ipse Julianus de se in oratione: *Sequebantur pro jure consanguinitatis auxiliares, promptissimi Franci et Saxones, gentium, quæ trans Rhenum et ad mare habitant, bellicosissima, et civitas universa, et Francia Rheno adiacens.* Hæc nimirum illa trans Rhenum Francia, ex qua Genobaldus, Marcomirus, ac Summo Francorum Duces Germaniam citeriorem irrupere, quemadmodum id Gregorius Turonensis descripsit, *Agrippinensi etiam Colonia metu incusso.* Ad hos vindicandos Nannius & Quintinus Romanorum duces exciti, & *Quintinus cum exercitu circa Novesium Rhenum transgressus* in Francos movit, clademque insignem accepit à Francis. Hanc de novo ulturus Arbogastes, rigente hyeme, Colonia Agrippinæ Rhenum cum exercitu transit ad interiores Franciæ recessus penetrandos, ubi Bructeris, Chamavis, Ampsivarijs & Chattis Franciæ gentibus cladem intulit. Eò & Sidonius Apollinaris flumina Francorum descripsit Vahalim, Vidrum, Visurgim & Albim.

Ad hunc modum si quis à Valeriano & Gallieno Imperatoribus, sub quibus Francicum nomen primùm inclaruit, ad Pharamundum usque omnes per Rhenum Francorum irruptiones, omniaque Romanorum bella cum hac gente pervolverit, non alibi is Franciam veterem reperiet, quàm in Westfaliâ & Ostfaliâ, vicinisque trans Isalam ad maris sinus locis; quemadmodum nos hanc rerum Francicarum narrationem, Francorumque sedes deducimus ex Trebellio Pollione, Vopisco, Aurelio Victore, Eutropio, Amniano Marcellino, Orosio, Zosimo, Agathia, Procopio, Prospero, Cassiodoro, D. Hieronymo, Paulo Diacono, Sulpitio Alexandro, Gregorio Turonensi: tum ex Panegyricis ac Poëtis, ceterisque mediæ ætatis illius scriptoribus. Authi omnes nos fallent, aut fallentur, qui extra Westfaliam Franciam veterem nobis monstrant. Quos sanè auctores si perlegissent illi, qui Francorum origines ac sedes tot fabulis insperfas tradiderunt, nunquam tam diversi à nobis in tot commenta abiissent: fateturq; Cluverius, nunquam ab aliquo de his integrum judicium pronun-

ciari

ciari posse, nisi qui integre hosce auctores pervolverit. Id cum nobiscum nostra ætate præstiterint viri eruditi, & historiæ antiquitatumque studiosi, vera ac vetus Francia non alibi exploratior, quam in Westfalia agnoscitur; secus quàm hætenus fabulosi & nugaces scriptores tradidère. Ac nemeo unius iudicio innixus, abductusq; gentis studio videri possum, adest magnus testium numerus, interque hos cum primis (a) Nuenarius Comes, (b) Albinus, (c) Rhenanus, (a) Althamerus, (c) Reineccius, (f) Hotomannus, (g) Hadrianus, (h) Miræus, (i) Cluverius, (k) Rivius, (l) Pontanus, (m) Browerus, (n) Chytræus, (o) Gelenius, (p) Horrion, (q) Turckius, (r) Crumbachius, (s) Spanhemius, (t) Conringius. E quibus nonnulli quidem Westfaliam nominatim non exprimunt, in ea tamen regione veterem Franciam collocant, quæ nunc Westfaliæ finibus inscribitur. Ipse adeo Trithemius, etsi Francos ex Trojanis fabulose arcessat, sedem tamen, quam ex migratione consecuti sint, Westfaliam agnoscit: recito auctoris verba: *Certum est, inquit, quod primas Sicambri receperint sedes, ubi nunc sunt Geldrenses, Westfali, Monasterienses.* Ipsam deinde Regionem Francorum, quæ Westfalia est, suis terminis inscribit inter Rhenum & Visurgim, porrectis etiam Francorum sedibus trans Isalam ad Oceani littora.

Galli Belgæque scriptores, quanquam plerique Francorum originem aut dissimulent, aut alio detorqueant, qui tamen ex ijs veterum monumenta diligentius pervestigarunt, cæteris jam à nobis adductis accedunt. * Ex his Petavius, vir sæculi nostri lumen in omni doctrinarum genere: *Ueram mihi, inquit, videtur illorum opinio, qui non unius populi nomen hoc initio putant fuisse, sed plurimum, qui in idem conspirantibus animis Romanorum ab iugo se vindicarunt, Francique à libertate sunt dicti.* Hos deinde Bructeros, Chamavos, Ansivarios, Chattos, Ulsipios, Tencteros, qui ambo Sicambrorum nomine contineantur, Frisios, Dulgibinos, Angrivarios nominat; qui ipsimet ejus regionis sunt populi, quæ post Westfalia est dicta. Latius post hæc Francorum nomen fundit ad Albim usque & per Thuringiam. Neque abnuipoteft, Cheruscas quoque, ut Arminio olim principe fecerant, in hanc societatem belli, & libertatis defensionem adversus Romanos venisse. Nemo ferè planius ac veriùs, quam Bucherius Belga in eruditâ disceptatione historica: *Francorum origo, ait ille, non ex Franconiâ, ut vulgò scribunt, requirenda est, sed ex eo terræ tractu, qui modo ducatu Montensi, Westfalia, Transsalania, finitimisque regionibus continetur.* Explicatius hæc in Belgio suo Romano profecutus, Franciam veterem inter memoratos à nobis priscos Westfaliæ populos commonstrat, finesque Francorum ab Oceano ad Lonam fluvium, & Alemannorum terminos exporrigit.

Addo tertium Galliæ scriptorem Hadrianum Valesium, qui ex

(a) Præfat.

in Egin.

(b) In Sax.

(c) lib. de

Germ.

(d) in Tac.

(e) de orig.

Saxon.

(f) in Fran-

cogal.

(g) in Ba-

tarv.

(h) in Chro-

nic.

(i) lib. 3. de

ant. Ger.

(k) decad 5.

lib. 5.

(l) de orig.

Fran.

(m) in An-

tiq. Tre-

vir. ad

an. 388.

(n) in Pro-

legom.

(o) in Sacr.

Colon.

(p) in Pa-

neg. Pa-

derb.

(q) in In-

struct. an.

(r) in hist.

Ursul.

lib. 2.

(s) differt. 8.

de Num-

mis.

(t) de ori-

gin juris

Germ.

* Petavius

in Rationa-

riol. 6. c. 13.

de orig.

Franc.

Bucherius

in Discept.

hist. idem

lib. 8. c. 13.

Belgij Rom.

Valesius in

insti-

pref. ad
stud. lector.

instituto cæteris omnibus exactiùs res Francorum à primâ origine perscripsit: *Francorum*, inquit ille, regio ab Oriente Thoringiam et Saxoniam, hoc est, *Albri* flumen, aut (ut quibusdam placet) *Visurgim*; ab Occidente *Rhenum* et *Gallias*; à Septentrione *Oceanum Germanicum* vel *Septentrionalem*; à Meridie *Alamanniam* habebat et *Sueviam*, multosque populos continebat; è quibus *Rhenum* accolebant *Attuarij*, *Brueteri*, et *Chamarvi*, ad ostium fluminis positi, ac *Salij*. *Oceani* littora tenebant *Frisij* et *Chauci*; Interiora terrarum habitabant *Ampsvarij*, *Catti*, aliique omnes in unum *Franci* vocati, et nonnunquam *Sicambri*, propterea quod agrum veterum *Sicambrorum* possidebant, & quam hic aliam *Francorum* sedem nobis designat *Valesius*, quam *Westfaliam* ipsam, haud secùs, quàm ceteri omnes fecerunt?

Bollandus
ad 1. Feb.
in vs. a D.
Sigeberti.

At hic se nobis opponit *Bollandus*. Scribit is commentario in vitam *D. Sigeberti* *Francorum* Regis, omnes eos populos, qui infra *Bononiam* *Gallicam* incolunt, *Menapios* videlicet, *Ambivaritos* ac *Caninefates*, ad *Scaldim* *Mosam* que amnes; tum omnes quotquot nunc *Flandri*, & *Brabanti* dicuntur populi, ad *Frisiorum* usq; *Confinia*, *Francorum* nomine ac gente comprehendi, quòd id ex maritimis eorum expeditionibus & ex tabulâ *Itineraria Antonini* & *Peutingeri*, & ex idiomate *Teutonico* satis constare possit. Sed hic auctor toti veterum scriptorum auctoritati obluetatur, à quibus *Franci* omnes, siue *Salij* illi sint, siue *Ansvarij*, siue aliarum gentium nomine cogniti, omnes trans *Rhenani* populi asseruntur, ut id jam supra à nobis indicatum, & tota exinde narratio aperiet; falliturque ex eo *Bollandus*, quòd cum *Franci* maritimi unà cum *Saxonibus* *Bataviam* vicinasq; ad *Scaldim* & *Mosam* regiones atque ipsas etiam *Galliæ* maritimas oras aliquando occuparint, continuo istic ab origine incolas & indigenas nobis obtrudat. Vel idèò à *Constantio Chlora*, ceterisque *Romanorum* ducibus ijs ex locis expulsi sunt, quòd intra *Romani Imperij* limites & *Belgicæ* provincias ausi sint sedes per arma capere: tum vel maximè, cum piraticâ & classibus prævalerent. Quanquam nunquam ijs ex sedibus integre ita ejecti, quin *Francorum* *Coloniæ* istic permanerint, qui deinde *Armorici* se conjunxerint, & *Romanis* etiam sese post in fidem & militiæ usum dederint. Tabulam *Itinerariam* si inspicias, supra à nobis relatam, *Francos* illa in *Westfalia* trans *Rhenum* collocat. In *Antonini* tabula, ad quam appellat, viæ tantum militares describuntur, non *Imperij* limites: extra quos tamen omnes nativam *Franciam* reponunt... Et quis unquam *Belgas* per id tempus amicos & socios populi *Romani* inter barbaros numeravit? quo in genere nationum *Romani* *Græcique* scriptores *Francos* toties recensent, eorumq; inter *Germanos* regionem ipsam *Barbariam* compellant.

Genebr. l. 2.

At nemo inter *Gallicos* scriptores absurdiùs, quàm *Genebrardus*,

dus, celebris inter suos scriptor: ausus est ille scribere, non videri cre- Chron. ad 1.
saeculum.
 dibile Francorum reges à Pharamundo, prædonum duce, & genero-
 sam illam nobilitatem Francicam à tam impuro sanguine, & à tam
 vili & abjectâ gente horum, de quibus egimus, barbarorum populo-
 rum origines suas trahere. Itane mi Genebrarde indecorus ille Ger-
 manorum sanguis, & tam vilis abjectaque Germana trans Rhenum
 gens? Quæ postquam à C. Julio Cæsare & Augusto tot Romanorum
 Cæsarum armis & importatis exercitibus oppugnata, nunquam sese
 in provinciæ formam redigi passa est, ac ne unicum quidem hoc Ger-
 mania interioris propugnaculum inter Rhenum & Visurgim, in
 quo nos veterem Franciam vobis commonstramus, expugnare po-
 tuit? Animum potius Genebrardus reflectat ad Galliam suam, quæ
 per id tempus iners, imbellis, & luxu dissoluta intra quinquennium
 septenniumvè à C. Julio Cæsare subacta, depressaq; exinde in servitu-
 tem Romanam jacuit: donec tandem Francorum nostrorum armis,
 & aliena Germanorum manu in libertatem aliquam erigi cœpit. In-
 de nomen illud vestrum, partumque Francicum regnum, quod an-
 tiquis Westfalæ populis debetur. Fortes olim Milesij eratis, cum res
 vestrae ad Rhenum prævalerent; post à Romanis omni Rheni ripâ
 exuti, amissaque Galliâ, Romanorum tributarii & servi vixistis; imò
 tam misera erat Gallia vestra per id tempus, quemadmodum Orosius
 ceterique tradunt, *ut invenirentur apud vos, qui mallent inter Barbaros
 libertatem, quàm inter Romanos tributariam sollicitudinem.* Nempe hoc
 illud Salviani est, de calamitoso hoc vestro statu: *Malunt sub specie
 captivitatis vivere liberi, quàm sub specie libertatis vivere captivi: malunt
 inter Barbaros pati cultum dissimilem, quàm in Romanis justitiam servientem.*
Et miramur si non vincantur à partibus nostris Gothi aut Franci? Nondum
 Franci nostri Rhenum superarant, luctabanturque adhuc cum Ro-
 manis de limite hoc transcendendo, cum Nazarius libera voce pro-
 locutus est ad Constantinum M. de Francis ac Germanis nostris:
Per se ipsa potens natio et post Romanam magnitudinem in terris secunda.
 Quid de ullo orbis gente dici gloriosius poterat? Et Genebrardum
 pudet ad hanc nationem originem Francicam referre, cum ceteros
 Gallos non pudeat ad Trojanos, ad Scytas ex Mœotide palude, & ad
 sordidas illas gentes referre? Libanius Orator & Juliani Imperato- Liban. in
orat. de laud
Constantij.
& Constant-
is Augg.
 ris ævi scriptor Francos Martiam gentem celebrat, quæ inter omnes
 barbaros bellicosissima censebatur. Ita enim in Oratione de lau-
 dibus Constantij & Constantis AUGG. in qua Francos sentit multitu-
 dine innumerabiles, haud paulò tamen, quàm pro multitudine validiores, non
 mare magis, quàm continentem timere, frigus septentrionale cæli temperie
 gratius, otium, calamitatem maximam, quietem, languorem ducere; contrâ
 summam sibi felicitatem in bello positam existimare. Agathias verò Agath. l. 1.
 gentem validam et hostibus inexpugnabilem et latè finitimis imperantem
 scribit,

scribit, quæ cum plurima bellis acquiserit, nihil tamen suorum amittat. Sanè verò quàm invicta hæcenus gens stetit inter Rhenum & Visurgim adversus Romanos Cæsares, tam gloriosum ejus nomen inter omnes Germaniæ nationes. Postquam Francicum nomen sumpsit, & perrupto demum Rheni limite Pharamundus primùm regnum inter nos condidit (quod ceteri exinde reges mirificè auxere, dum Carolus M. ad fastigium adduceret) omnes Franci gente & origine trans Rhenani fuere. Verùm à Pharamundo, quem prædonem vocat, primordia Regni coepisse non sibi persuadet Genebrardus. Quid hoc insolens? cum sub idem tempus Gothi, Vandali, Alani, Suevi, Marcomanni, Alemanni, Burgundiones, ceterique barbari totum propè Occidentis Imperium raperent, discerperent, & assertis sibi per arma provincijs in Italiâ, Galliâ, Hispaniâ, Africâ, singuli sibi reges ac principes crearent. Spectarentne hæc otiosè tum Franci Germanorum bellicosissimi? Enim verò quid sunt magna regna, nisi magna spolia, imò, *quid remotâ sunt justitiâ*, uti D. Augustinus dixit, *nisi magna latrocinia*? Eò tum Gallia reciderat per Romanorum Præsidum sævitiam, & præfectorum avaritiam. Inde omnia eundem pene ortum habent. *Vetus quippe bellandi causa semper profunda regnandi cupiditas fuit, aut prædandi libido.* Ita tum se res habebant. Nempe ab excessu Honorij Cæsaris Imperium Occidentis cesserat in spoliū: à Valentiniani successoris morte excidium spectabatur. Quis hic arcana Dei consilia & confatalia regnorum scrutetur? ut non rectius sentiat, voluisse Deum per Barbaros hosce castigare Christianorum flagitia, & ipsos Barbaros Christianam religionem discere inter Christianos. Ex his primi ferè memorantur Francorum reges cum Francicâ gente suâ, quorum religionem, mores, & virtutem bellicam mirificè rursus inter ceteros dilaudavit Agathias eorum temporum scriptor. Verba ejus adscribam: *Sunt quippe hi Franci Christiani, et rectissima inter ceteros omnes sunt opinionis. Habent præterea per civitates Antistites et Sacerdotes; festos insuper haud secus ac ipsi nos peragunt dies. Et sanè hi mihi, etsi cetera barbari, moribus tamen videntur quàm optimis præditi, et maximum in modum civiles, nec quicquam quod à nobis faciat alienos, præter westitus barbariem, et vocis innata sonum linguæque. Quos equidem cum ob eorum virtutes, tum ob equitatem in ceteros, et concordiam inter se, mirum in modum, admiratione et laudibus prosequor, ac magni semper æstimo.* Prætermitto hic aliorum scriptorum judicia, cum id Agathiæ judicium ad refellendum Genebrardum satis esse possit: ex quo nemo non recognoscit, & Francos fuisse aliam à Gallis gentem, & præclaris etiam naturæ ornamentis virtutibusque præditos, ut Francicæ hujus originis pudere non debeat Gallos. Ac cetera si deessent, satis etiam mores, leges, & lingua barbara, à Gallis distinguunt Francos, per quos parti regni Francici gloriam habent. Quando nihil explora-

Aug. de ci-
vit Dei l.
4. c. 4.

Agath. l. i.

ploratiùs certiusque habetur apud omnes scriptores, quàm hoc triplici genere aliam ab aliâ gente discerni. Vestitus ac mores Francorum non alij fuere, quàm priscorum Germanorum, quales Tacitus describit; leges quoque diversas habuisse à Gallis, satis lex Salica & Ripuaria revincit; lingua quæ ab ortu Francici Regni barbara inter eos fuit, haud alia etiam, quàm Germanis inferiorum harum regionum nativa, retentaque constanter post Caroli M. etiam tempora: qua deinde Carolus M. ventis, mensibus ac diebus sua nomina imposuit. Hac etiamnum possidemus, orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum fidei, Decalogum, innumeraq; vocabula priscis legibus & libris consignata. Præclarum ejus rei monumentum liber Evangeliorum ab Otfrido Monacho, Ludovici Pij ævo versus, & in rhythmos prisco Germanorum idiomate compositus: & quid Theotisca illa lingua, quâ Carolus Caluus Rex Franciæ pactus fidem juvavit Ludovico fratri, & Regi Germaniæ, cum Ludovicus rustica Romana, seu corrupta vestra Gallica lingua juraret. Utrumq; Regem populus secutus; utraque lingua Sacramentum fidei dixit: quemadmodum hoc juramentum annales Francorum à Pitheo editi referunt.

Universim rem comprehendam, si cum eruditis viris dixerò Franciam triplicem esse, quarum alia vetus Francia inter Rhenum & Visurgim Albimque, procreatrix illa omnium Francorum, qui deinde Rhenum transgressi novum illic regnum condidère. Alia, hinc Gallicana, quam Franci in solo Romano victricibus armis cis Rhenum sui juris fecerunt. Alia nova & Germanica Orientalis, quam victis Alemannis porrexere per superiorem Germaniam; ejus pars Franconia, quæ sola ex ceteris provinciis debellatis nomen retinuit à victoribus Francis, adjecta simul Hassia & Thuringia ad Austrasiæ & Orientalis Franciæ Regnum.

Supereft Francici nominis origo, & sub eo nomine communis belli societas. Procopius eam dare pollicitus: *Franci*, inquit, *isti Germani quondam vocitabantur, quemadmodum verò à principio id nomen sint sortiti, et Gallias invaserint, mox exploraturus sum.* Verùm immemor promissi, ac veluti epoto mandragoræ poculo, nihil de origine nominis præstitit. Credo ignorantia Germanicæ linguæ, à quâ id nomen inditum docebimus, nihil certi Græco homini proferre licuit. Ac primum satis jam constat, non à Franco aut Francone eorum Rege, quem commentitium diximus, id nomen genti adhærere potuisse. Hic igitur Francicorum annalium scriptores quidam in alia commenta versi scribere audent, Francos primum à Valentiniano Imp. Attico vocabulo quasi ferreos ferocesque homines appellatos esse: sed hæc fabula jam suprà à nobis detecta. Et quæ Attica vox Francum notat? At Libanius Sophista tanquam cer-

Quæ
Francici
nominis
origo.

In Basilic.
138.

tius hac super re aliquid allaturus, haud minus absurdè: *Gens est Celtica*, inquit, *trans Rhenum fluvium ad ipsum Oceanum pertingens, adeo bene vallata ad casus bellicos, ut appellationem ab ipsis rebus gestis nacti dicantur* Francti, tanquam vallati septiq; à multis autem vocentur Franci, corrupto nempe ex errore plurium nomine. Auctorem interim probò, quod Francos trans Rhenum collocet ad Oceanum usque perfusos, quæ ipsa est Francia vetus, cetera ipse finxit ex Græcâ linguâ & verbo *φράσις*, quod sepire & munire sonat; tanquam Germanis ex eo nomen inditum sit, quod nemo tum Germanorum Francorumque somnare poterat. Alij Francum quasi *φρέγξον*, hoc est hastigerum dictum censent, quos non minus rideas. Quid enim ævo illo Germanis commune cum Græcis, ut ab ijs gentis suæ nomina emendicarent? Invenias qui Francos à Francesca, quod teste Turonensi & Isidoro hastæ militaris genus apud eos erat, nomen induisse dicant: perinde ut Saxones à Sacis, Saxisve, oblongis videlicet cultris, quibus pugnabant, dicti creduntur. Ut jam iidem sint Francti à Francesca, quos Æthicus Franciscanos recenset inter Occidentales gentes. Levis conjecturâ, quæ locum non recipit: cum Taciti ævo Germani etiam Frameis suis & ejusmodi bipennibus usi sint, nec tamen nomen ullum ex his armis adhæserit. Wendelinus Francos Germanos à feritate morum, nec Atticâ, sed Attuaticâ voce Wrange, quæ asperum & trucem hominem sonat, dictos esse censet. At cur ceteris etiam Germanis, quibus eadem morum feritas fuit, id nomen non est communicatum? Sunt qui ab liberis Ansis aut Hanfis, quâ voce procures notabantur, Francorum nomen procudunt; perinde ut alij à liberis Anckis, quod est, liberis famulis, proferunt. Ita hi scriptores cum nomine haud secus quàm ceteri cum ipsâ gente oberrant. Illa demum communior veriorque sententia, quæ nomen Francicum à generosâ gentis libertate capit: Francon enim priscum inter Germanos vocabulum hominem liberum sonat, eademque vis nomini hodie dum subiecta est. Igitur ut Alemannorum nomen sub idem fere tempus ab ipsis populis ex populari linguâ; ita Francicum adoptatum, postquam gens utraque in eandem belli societatem adversus Romanos conspiravit; fallunturque hic ij, qui Francicum nomen altius repetunt, tanquam Ciceronis ævo invaluerit, propterea quod ille Franco-nes memoret epistola ad Atticum. At Vangiones istic legendos censet Rhenanus, quos inter Betasios & Atuas Germaniæ populos percenset. Alij Frangones hominum non gentis nomina intelligunt; locus obscurus aut corruptus, ex quo nihil certi confici potest. Imò, inquit, Virgilius inter Æneæ socios Francum memorat:

Frye Ansi.
Had. Jun.
Frye Anc-
ken Hoto-
mannus
Reineccius.

Lib. 14.
Epist. 10.
Rhenanus.
Manut. in
Com.
Cluv. l. 3.
c. 20.
Pontanus
l. 2. orig. c. 4.
Virg. lib. 1.
Æneid.

*Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et quâ vectus Abas, et quâ grandævus Aletes,
Et quâ trux Francus, magnusque Magantius heros,
Vicit hyems.*

Non

Non Francicæ gentis, sed fictum hominis ex ingenio Poëtæ nomen, haud secus quam Magantij, à quo Moguntiacum urbem conditam comminiscuntur. Explofit hæc dudum Serrarius in Moguntinis annalibus. Similes eorum sunt nugæ, qui Brencos apud Strabonem, quos Horatius Brennos dixit, Alpium accolæ nobis interpretantur Francos. Primi enim qui Francicæ gentis meminere Trebellius, Pollio, & Aurelius Victor in Gallieno Cæsare. Mox inde Vopiscus in Aureliano ceterique scriptores. Hæc paucis de Francicæ gentis origine ac nomine; hæc de regione, quam non aliam, quam Westfaliam nostram esse constat, prælibare placuit: ne quid alienum ab instituto, aut per inanem gentis nostræ affectationem scribere videamur. Nunc quod certissimum probandi genus est, ad rem ipsam atq; ad res à Francis præclare gestas & à nobis enarrandas provocamus; ex quibus nemo opinor, cui integrum incorruptumq; est iudicium, alibi veterem Franciam quam apud nos requirit. *Ubi à latere Galliarum* trans inferioris Rheni ripas intra nemorum recessus atque invia paludum infesta Romanis Francorum barbaries à Panegyricis & Scriptoribus monstratur.

Inde jam mihi initium gentis Franciæ à Valeriano & Gallieno Imperatoribus erit. Ac Valerianus anno Christi * cclvi. ætate grandis, quod jam lxx. vitæ annum ageret, moribus severus, militia clarus, & per omnes dignitatum gradus proventus tanquam communi orbis suffragio Imperator salutatus est. Verum juratus Christianorum hostis: *Nam mox ut arripuit imperium, inquit Orosius, Octavius à Nerone, adigi per tormenta Christianos ad Idololatriam, abnegantesque interfici jussit, fuso per omnem Romani regni latitudinem Sanctorum sanguine.* Quæ laniena haud multò post Sixtus Romanus Pontifex, Cyprianus, alijque Sanctissimi Viri gladio percussi, & Laurentius diro ignium cruciatu absumptus est. Verum ut ceteros tyrannos, ita Valerianum mox ultrix Dei manus consecuta est; ac præter frequentes terræ motus, præterque pestem, quæ latè Italiam Imperiumque depasta est, undique barbaræ gentes in Imperium infusæ; quemadmodum id ab Orosio traditur. *Solvuntur repente undique permissi Dei ad hoc circumpositæ relicteque gentes, laxatisque habenis in omnes Romanorum fines invehuntur. Germani Alpibus, Rhetia, totaque Italia penetrata Ravennam usque perveniunt: Alemanni Gallias pervagantes etiam in Italiam transeunt: Græcia, Macedonia, Pontus, Asia Gothorum inundatione deletur. Dacia trans Danubium in perpetuum abruptitur. Quadi et Sarmatæ Pannonias depopulantur, Germani ultiores, Franci nimirum ad inferiorem Rheni ripam duplici exciti armatique exercitu terrestri & navali Gallias invadunt. Altero Rheni limitem perrumpunt; altero Galliæ littora infestando, penetrandoque in Hispaniam, id regnum in potestatem redigunt, ut post in Gallieno referam.* Præerat eâ tempestate

Serrarius l. 1. c. 5.

Horat. l. 4. ode. 14.

An. Christi. 256. Valerian^o Cæsar. Valerian^o Christianorum persecutor.

* ccliv. Trebellius Pollio. Eutropius. Aurel. Vict. Orosius l. 7. Trebell. Pollio in Gall. Per varias gentiū rebellionē punitur.

Vopiscus in
Aureliano.

Vaillant.
tom. 1. Nu-
mism. p. 173.

Flav. Vopis-
cus in Aur.

Pont. l. 4 c.
2. de Orig.
Franc.

Rheni limiti custodiendo à Valeriano Cæsare impositus Aurelianus, quem postea Roma imperatorem habuit, Tribunus sextæ legionis Gallicanæ, versabaturque Moguntiaë tanquam in præcipuo post Agrippinam Rheni propugnaculo. Ac postquam Franci Rhenum transgressi, per totam vagabantur Galliam, ut Flavius Vopiscus memorat, Aurelianus contractis Romanorum copijs in eos inVectus, ita afflixit, ut trecentos ex his captos, septingentis interemptis, sub coronâ vendiderit. Hujus victoriæ adversus irruentes Francos, licet haud adeo magnæ, tanta tamen Romæ fama terrorque increbuit, ut Valerianus Cæsar Aurelianus *Restitutorem Galliarum* compellârit. Ac mirum quantâ lætitiâ & triumpho hæc Romæ excepta, palâm etiâ pueris puellisq; inter choreas per compita decantantibus, *Mille Francos, mille Sarmatas semel occidimus; mille, mille Persas quærimus.* Tum verò primùm Francorum nomen auditum, quantum ex annalium memoria constat: quanquam in Chronico Alexandrino ante biennium Decio imperatore proditum inveniatur. Militasse præterea sub id tempus in exercitu Romano ipsos Francos, Germanosve, satis ex Epistolâ Valeriani ad Aurelianus constat, qua inter cetera scribit: *Habes legionem tertiam felicem, et equites catafractos octingentos, tecum erit Hariomundus, Haldegastes, Hildomundus, Carioviscus.* Quid hæc nomina aliud sonant, quàm Francos, ex Romanâ militiâ duces? At non illa Aureliani tribuni victoriâ ita vel-obtriti, vel repressi hi Germani Franci, quin haud multò post Alemanni superiorem Rheni ripam transgressi proruperint in Gallias & Rhætiâ, Franci verò perrupto inferioris Rheni limite in Germaniam inferiorem & Belgicam se effuderint, latè spolijs & impunè cædibus grassando: quod eâ tempestate ceteræ quoq; barbarorum nationes intra Imperij fines immissæ omnia conturbarent. Enim vero hac irruptione Augusta Trevirorum, & Mediomatricum Urbs occupatæ vastatæq; extremam calamitatem subierunt; quam Aventinus & Browerus Alemannis: alij verisimilius Francis attribuunt; quod illi in superiorem Galliam effusi, hi intra Rhenum & Mosellam eam Galliæ partem sibi deprædandam sumpserint: uti id ab Orosio supra satis indicatum est. Inde Franci totam Galliam ad Pyrenæum usque pervagati, omnia spolijs & terrore nominis sui compleverunt. Nec minor clades à navali exercitu, qui ex Frisij, Chaucis, & finitimis ad Ostia Amasis & Rheni populis collectus, apparatusque classe littora Galliæ præterVectus in Hispaniam penetravit, regnumque illud obtritis Romanis maximam partem in duodecimum annum infedit. *Extant adhuc, inquit Orosius, per diversas provincias in magnarum urbium ruinis parvæ ac pauperes ades, signa miseriarum et nominum indicia servantes: ex quibus nos quoque in Hispaniâ Tarraconem nostram ad consolationem miseriæ recen-*

recentis ostendimus. Pervulgata hæc apud ceteros scriptores Francorum irruptio. Nazarius in Panegyrico: *Francicum ad bella effervescent, ultra ipsum Oceanum æstu furoris erecti, Hispaniarum etiam oras armis infestas habuerunt.* Plinius de his Aurelius Victor: *Tum Alemanorum vis Italiam: Francorum gentes, direpta Galliâ, Hispaniam possederunt, vastato et penè direpto Tarracone oppido; nactusque in tempore navigii pars in Africam usque permeavit.* Sensit ex his Valesius Francos terrestri itinere penetrasse in Hispaniam; quæ tamen navali Francorum expeditioni potius ex Nazario adscripseris. Utcunque pervalerint, calamitosa magis, quàm celebris hæc Francorum irruptio fuit, ex quâ Francorum nomen primò inclarescere, & Romanis formidabile esse cœpit: quemadmodum hæc ab Eutropio, Eusebio, & Hieronymo quoque consignata sunt.

Nazarij in
Paneg.

Aurelius
Victor in
Gall.

Euseb. l. i.
hist.

Valerianus his Barbarorum incurfionibus circumventus, experientissimos belli duces singulis provincijs imposuit, ex quibus postea Imperium triginta Tyrannos habuit Gallieno Cæsare: interque hos Posthumium Galliæ præsidem, Virum bello & militari disciplina acrem, quem in hunc modum epistola ad Germaniæ & Galliæ procures scripta, commendat: *Trans Rhenani limitis ducem et Galliæ præsidem Posthumium fecimus, Virum dignissimum severitate Gallorum, quo præsentem non miles in castris, non iura in foro, non in tribunalibus lites, non in curia dignitas pereat, qui unicuique proprium ac suum conservet.* Virum quem ego præ cæteris stupeo, et qui locum Principis mereatur jure; quod si me fecerit opinio, quam de illo habeo, sciatis nusquam gentium reperiri, qui possit vobis penitus probari. Cœpit is Francorum irruptiones reprimere, Galliam purgare, Rheni limitem firmare præsidij. Verùm invalescentibus undique Barbaris, quantum ubique obstrueret Valerianus, tantum velut aggere rupto inundantes Barbari intra Imperium prorumpabant: quibus factorum malis compulsus, Imperium cum Gallieno filio partiri consultum habuit. Ipse Orientem sibi adversus Scythas Gothos, & Persas tutandum sumpsit: filio, ut à Zosimo scribitur, *Europæos exercitus tradit, cohortatus, ut copiis, quàm maximis posset, occurrentes undique barbaros fortiter oppugnaret: cumque ex his Germanos, (Alemannos videlicet ac Francos populos) cæteris infestiores didicisset, qui accolæ Rheni et Gallicæ nationes maxime diræxarent, hanc Galliæ partem sibi propugnandam delegit.* Ad ceteros barbaros continendos, qui Italiam, Illyricum et Græciam percurfabant, duces eorum locorum exercitijs imposuit, bellumque fortiter gerere iussit. Inde ad Rheni limitem defendendum progressus est, ducto secum filio, quem Zosimus Gallienum juniorem, Zonaras alijque Salonium appellant, adolescentem solerti ingenio & eximiâ corporis specie, eoque à patre successorem Imperij designatum.

Trebell. Pol-
lio in Post-
humio.

Zosimus l. i.

Zonaras in
Gall.
Gallienus
in Germa-
nos mo-
vet, nullo
eventu.

Majori motu ac strepitu id bellum suscepit Gallienus adversus

O 3

Germa-

Zosimus l. 1. Germanos, quàm eventu; nec aliud egit, quàm ut modò transitu Rheni prohiberet, modò transgressos rejiceret. Ad ultimum, cùm ingenti multitudine Germanorum obrueretur, copijs Romanis impar, & in angustum contractus, necesse habuit, cum Germaniæ gentis principe fœdus inire. Ejus auxilio & patrociniò coërciti Germani, ne tam licenter Rhenum transirent. Attalus is putatur fuisse Marcomannorum Rex, cujus filiam Pipam uxoris aut concubinæ loco

* Saloni-
na.
Vaillant.
som. 1. Num.
mis. p. 177. apud se habuit, abjectâ * Salonîâ. Multum hujus Principis auctoritas & potentia valuit ad retinendos Francos & Alemannos, ne transito, ut consueverant, Rheno, Gallias irrumperent. Cæsar statim pertæsus tam molesti intricatque belli cum Germanis suscepti, in Itali-
am sese ad otium & delicias retulit, cum superbo Germanici Maximi titulo, quo nihil minus meritis erat, homo ignavus ac imbellis: excusisq; nummis, in quorum altero latere adscriptum: *Victoria Germanica*; tanquam si Romanus Cæsar Rhenum semel inspexisset, rem triumpho dignam secum Romam referre posset. Summa interim rei gerendæ relicta penes Posthumum armorum ducem, & * Salonium filium, quem Præsident Galliarum fecit, addito Sylvano, moderatore juventutis ac præfecto militiæ. Sedem capere jussus Saloni-
nius Colonia Agrippinæ ad Rhenum, quam *Urbem maximam* vocat Zosimus, haud alio magis opportuno consilio, quàm ut ex eâ Urbe oppositos ex adversâ ripâ Francos contineret.

Valerian⁹
Imp. cap-
tus igno-
miniose à
Persis ha-
betur.
Aurelius
Victor. Valerianus per hæc, dum in Oriente bella gerit adversus Persas, proditus à Macrino præfecto, doloque circumventus, in manus Saporis Persarum Regis venit, anno imperij sui sexto, vulgatum fortunæ & divinæ ultionis spectaculum; jussus enim catenatus Cæsar, quoties Rex equum conscenderet, curvatos humeros scabelli in vicem præbere. Ad ultimum detracta cute fœdè laniatus, ac sale conditus, vivens formam hominis exuit, qui tot Christianis per immania supplicia vitam detraxerat. Nec Gallienus filius unquam de redimendo patre sollicitus; quòd captivum ac mortuum leniùs ferret, quàm inspectatorem monitoremque vitæ suæ: attamen Gallienus patris fato monitus sævitiam remisit, pacemque Christianis reddidit. Non inde tamen expiata patris scelera, aut remissa in Romanos vindicta, quòd barbaræ gentes non cessarent convellere Imperium. Dacia, quam Trajanus Imperio adjecerat, perpetuùm amissâ. Græcia à Scythiis occupata, ipsæque Athenæ direptæ. Quâ in urbe cùm omnes libros in unum acervum congestos concremare parant, intervenit barbarus quidam ex ipsis, vir sapiens, ut Zonaras refert, & salubri consilio, *intermittite inquit, hunc librorum rogum; nam Græci dum libris et studijs vacant, arma, quibus nos vincunt, et militiam negligunt.* Simul per id tempus Macedonia, Pontus, Asia à Gothiis; Pannonia à Sarmatis Quadisque populata; Mesopotamia à Parthis subacta; Syria tenta-

tentata; Hispania à Francis infessa; Gallia à Francis & Alemannis vastata; Rhenus perpetuis eorundem populorum incursionibus turbatus. Sed his longè perniciosius malum intestina rebellio: nam ex ducibus militiæ, quos Valerianus provincijs imposuerat, triginta tyranni consurrexere, quemadmodum singulos Trebellius Pollio descripsit: tot eâ tempestate principes ac Cæsares, quot provinciæ; tot regna quot regiones: visatum Respubl. Romana fatorum inclinatione omnibus prope membris suis truncata. Unus Odenatus Cæsari fidus, defensâ Syriâ, & receptâ Mesopotamiâ, Orientem est tutatus. Inter raptores Imperij Posthumus Galliæ Belgicæ præses obscuro loco natus, sed bonus, ut diximus, militiâ, ipsam Galliam affectare cœpit, levi provocatus injuria. Enim verò dum Rheni limitem, uti Zosimus hæc refert, adversus Germanos, quos *Francos* intelligit, fortiter tueretur, perrupere inobservati Franci trans Rhenani, ut Zonaras appellat, Germaniæ populi: qui dum prædis onusti in sedes suas sese trans Rhenum recipiunt, aggreditur eos Posthumus, cæditq; prædâ omni inter milites divisâ. Quam dum Sylvanus, (Zonaras Albanum, vocat) Salonij moderator ad se deferri posceret, indignati ob id Posthumi milites, facta seditione Posthumum extollunt: quorum ille favore confirmatus, copias contrahit, & ad moenia Agrippinæ ducit: incinctâ Urbe, extrema præfidiarijs & civibus minatur, ni Sylvanum cum Salonio Gallieni filio sibi tradant: quibus illi territi imperata faciunt, simulque Cæsaris filium cum præfecto ad Posthumum educunt; quos ille confestim trucidari jussit. His sublati, exercitus & omnis Galliarum populus Posthumum Cæsarem consalutat. Sumpta Colonia Agrippinæ purpura (quòd in eâ urbe domicilium & sedes præsidum Cæsariumque esset) Posthumus inde Germaniæ Galliæque imperium adiit, magno, ut Orosius memorat, Reipubl. bono. Quippe qui summâ moderatione & ingenti virtute Alemannos & Francos è Galliâ ejecit; vastatas conturbatasq; provincias in pristinum statum restituit; trans Rhenum in solo barbarico multa castella & munitiones partim erexit, partim instauravit ad continendos Francos, ne per Rhenum se palabundi inferrent in Gallias. Inter hæc Gallienus tanquam somno excussus, ut subinde medius inter virtutes & vitia agitabatur, Româ cum exercitu Bizantium profectus, urbem tumultuantem citius, quàm speraverat, dedicatione recipit. Nec aliud memorabile illic perpetratum, quàm quòd præfidiarios milites coronâ circumdatos contra datam fidem, trucidari jussit. Inde quasi magnum belli facinus edidisset, rapido cursu Romam convolvit ad triumphum, quam magnificentissimè apparari mandavit. Ducti in hunc Gothi, Sarmatæ, Persæ, Franci duceni singulis globis catenati: hostes quos nunquam aut viderat, aut viderat, Caligulæ & Domitiani ludificatione. Pòst ubi Salonij

Trebell.
Poll. lib. de
trigintatyr.
Variæ in
Imperio
rebellio-
nes.

Zosimus l. 1.

Zonar. T. 2.
in Valerian.

Orosius l. 7.
Posthu-
mus à gal-
lis Cæsar
dicitur.

Vasill. tom. 1.
Numism.
pag. 182.

Ionij filij necem accepit, in Gallias cum exercitu properat, iram & minas spirando. Nec segnior Posthumus filium Posthumum & Victorinum virum fortissimum consortes Imperij adsciscit: simul, ut Trebellius Pollio perhibet, Germanorum & Francorum populos iuncto foedere accersit: quibus instructus obviam Gallieno cum valido exercitu procedit. Concursum utrimque magnis animis atque iris in prælium; quo tamen Posthumus victus, fugatusque. Ac propè erat ut caperetur, ni Aureoli Gallieni ducis indulgentia elabi permixtus fuisset: tanquam tunc etiam inter Aureolum & Posthumum convenisset de partiendo Occidentis Imperio. Haud tamen clade hac Posthumus abiecit animum: copias instaurat, & munitissimo quodam Gallia oppido se includit. Eò insecutus Gallienus, oppidum victore exercitu incingit, oppugnatque. Quo in opere sagitta in humerum Gallieni percussa, cum dolorem vulneris ferret impatientius, & simul Græciæ tumultus revocaret, soluta obsidione in Italiam se recepit ad otium & libidines. Ita Posthumus, etsi per multa dehinc prælia, confirmatum imperium, quod per septem annos præclarè cum laude gessit novus ille Galliarum Cæsar: nam recepta fere Hispania è manibus Francorum, depulsisque iisdem Francis & Alemannis trans Rhenum majestatem Imperio occidentali reddidit: Gallieno nihil contra Posthumum obmoventè; cui satis fuit claustra Alpium per Aureolum ducem tueri, ne Posthumus Italiam invaderet. Quin ad hujusmodi clades ridere solitus, tanquam Respubl. Romana sine lino Ægypti & Galliarum Sagis tuta esse non posset: ipse delicijs urbicis & libidine immersus cuncta fluctuare involvique ruinis sivit, omnium propè curarum, præter amores mulierum, expers.

Posthumi
Cæsar
nec.

Trebellius
in Lolliano.

Trebellius.

Sed & Posthumus sua fata expertus. Quippe dum severitatem disciplinæ non ferrent in Posthumus Galli, Lolliano Præfecto se addixere in fidem. Is concitis, quæ ad Rhenum sunt, præfidijs, Moguntiacum sibi sedem belli deligit. Eò Posthumus advocat, cumque urbis obsidioni assideret, & miles direptionem urbis in pretium laboris posceret, idque ille recusaret, per seditionem perfidè obtruncatur. Vulgatà Posthumi cæde, Germani Francique castella, quæ in solo barbarico Posthumus extruxerat, diripiunt incenduntque. Mox & veteres in Galliam irruptiones repetitæ. Univerſim de hoc rerum statu pronunciat Trebellius: *Ni Germani, dum pestem suam Gallienum ferret Respubl. per Posthumum, Lollianum, et Victorinum repressi fuissent, libereque, ut Persis et Gothis, transito Rheni limite, irrumpere licuisset, brevi Romanum Imperium finem suum habiturum fuisset. Quam in rem multi proferuntur nummi passim reperti, signatique Posthumi Cæsaris effigie, in quibus aut Galliarum restitutor, aut Germanicus Maximus adscribitur.* Valesius binos Posthumi nummos produ-

producit Herculi Deufonienfi & Magufano infcriptos; alterâ parte Posthumus clavam tenet, altera fanum Deufonem. Valefius Tuitium interpretatur Agrippinæ objectum, quod Posthumus id Castellum præsidio firmârat adverfus Francos: Magufam verò Enchufam Bataviæ oppidum, tum à Francis receptum: quanquam sint, qui Deufonem velint Doisburgum ad Ifalam, alij verò Duisburgum ad Ruram designent. At qua nunc Tuitium voce exprimunt populares, Deuso hoc nomine verifimilius indicatur.

Interempto Posthumo, Lollianus delatum à Gallis imperium suscepit: vir quidem fortis, sed quòd per rebellionem militum Cæsar dictus, seu quòd nimio labore urgeret suos, dolo Victorini cecidit.

Victorinus inde quod jam ante à Posthumo Cæsar appellatus esset, Galliarum & Hispaniarum imperium adiit: Sed nec ille ultra biennium Cæsar, ab Actuario, cuius uxori stuprum intulerat, interficitur. Vir si libidinem excipias, omnibus Imperatorijs ornamentis clarus, cuius opere & virtute bellicâ Posthumus Francos perdomuerat continueratque, ne trans Rhenum se in Gallias immitterent. Inter has Cæsarum neces demum & ipse Gallienus Imperator, dum Aureolum ducem ac tyrannum bello persequitur, apud Mediolanum cum Valeriano fratre obtruncatus. Imperavit annos omnino xv. homo nullius frugi, nisi quod Christianis parceret. Per id tempus duæ mulieres Zenobia in Oriente, & Victorina celebris illa castrorum mater in Gallijs imperium arripuere: tanquam viris exproba-
rent imbelles & discordes animos.

Gallieno sublato, ac post eum Aureolo duce, alter ducum Flavius Claudius primum ab exercitu, dein à Senatu appellatus Cæsar, gente Dalmata, decus Flaviæ familiæ. Quippe ex Crispi fratris filia Constantius Cæsar, Constantini Magni pater. Turbatissimum is is nactus Imperium, barbarorum irruptionibus. Sed bellicâ ejus fortitudine cccxx. millia Gothorum, Celtarum, ac barbarorum cæsa; tantâ strage, ut singulis Romanorum militibus tres Gothorum mulieres obvenerint in prædam. Exinde Germaniam ingressus ad locum Bonnacum ducenta Alemannorum millia prælio fudit. Cœpit tum Respublica Romana respirare. Rhenum tamen non est transgressus, peste, quæ per exercitum Romanum grassabatur, intra triennium imperij extinctus.

Ab excessu Claudij legionum consensu delectus Imperator Aurelianus, gente Dacus, & obscurâ natalium origine: At eò virtute bellicâ & severitate disciplinæ clarior. Testantur id leges, quas militibus præscripsit: *Si vis tribunus esse, imo si vis vivere, manum militum contine; nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, segetem nullus deterat: de prædâ hostis, non de lachrimis pro-*

Brouv. in ann Trev. Chiffletius in vind: Hisp. c. 9. Voburgius. Demuz. Tuitium. Diversi à nece Posthumi creati Cæsares.

Eutropius. Trebellius.

An. Christi 269. Claudius Cæsar. Trebellius in Claudio.

Eutropius in Claudio. Aurelius Victor.

Zosimus l. 1. Baron ad ann. 269. & 270.

An. Christi 271. Aurelianus Cæsar.

Popiscus in Aureliano. Zosimus l. 1.

Eutropius. Aurelius Victor.

Vincia.

Tertull. in
Apolog.

vincialium vivat miles: stipendium in baltheo, non in popina habeat. Quamquam modum severitatis sit prætergressus: sævus enim & truculentus tam in cives militesque, quam in Christianos, quorum tunc tantus erat numerus Tertulliano scriptore, ut senatus, forum & palatium refertum esset Christianis. Sed Romanis necessarius magis quam bonus: ideo Pædagogum senatus dixere, quemadmodum Vopiscus scripsit; eâ tempestate quâ tam domi forisque soluta erat Reipubl. disciplina. Post Gothos irrupere in Gallias Marcomanni, Suevi, Germanique & Mediolanum usque penetrando, ingentem urbi Romanæ trepidationem iniecere. Cæsar relicta Pannoniâ in Italiam advolat, neque ausus prælio congregi, rogat libros Sibyllinos inspicere: quod extremum remedium erat periclitante Reipubl. Cunctati patres in Senatu, quod serò fatalia iusta consuli dicerent. Indignatus Cæsar exprobrat, *quasi in Christianorum Ecclesiâ, non in templo Deorum tractaretur.* Consultis libris Cæsar in bellum procedit adversus Marcomannos. At dum cæco impetu fertur, Marcomanni, qui in silvas se abdiderant, sub vesperum improvise irruunt in Romanos, tantâque clade sternunt, ut ea Imperium solvi crederetur. Post mutato fortunæ cursu, Alemanni victi ab Aureliano Cæsare, exactique Italiâ. Tetricus interea Galliæ præfectus, ac ibi hætenus Cæsar, Francos, ceterosque Germanos cohibebat, ne per Rhenum infunderentur in Gallias. Inde Aurelianus Orientem victorijs pervagatus redijt cum captivâ Zenobiâ reginâ ad triumphum: in quem præter Orientales populos Gothi, Alani, Franci, Suevi, Wandali, Germani, omnes religatis manibus præcessere triumphalem curram. Ductæ & decem mulieres, quæ virili habitu inter Gothos pugnârant, simul Zenobia gemmis fulgida, & catenis aureis vineta, ac Tetricus, qui Aureliano se ultro dederat. Sanè Aurelianus etsi orbe propè victo Rempubl. restituerit; Daciam tamen deseruit à Traiano in provinciam redactam, nec trans Rhenum unquam arma promovit. Germanicus interim, uti Gothicus mox Cæsar appellari voluit, à citiore videlicet Germania pacata, confossus demum anno 7. imperij à Mnesteo secretorum scribâ, in Thraciâ occubuit. Cæsar inter bonos malosque medius. Tam enim pauci adhuc hætenus boni Cæsares, ut quidam tunc non inscite dixerit: *Omnes bonos Cæsares in uno annulo describi, depingique posse.* Atque utinam non multa etiam

Vopiscus in
Tacito.
An. Christi
278.
Tacitus
Cæsar.

Christianorum regnaregesque hoc iudicium nunc comprehendat! Sublato Aureliano aliquamdiu interregnum inter discrepantes patres in Senatu. Posteaquam verò plurimorum literis relatum fuit Germanos transisse Rheni limitem, & in Galliam hostilibus armis perrupisse, acceleravit eâ res electionem Taciti Cæsaris. Incredibili is Senatus populique Romani lætitiâ Salutat Cæsar: interque cetera acclamatum: *Quis melius quàm literatus imperat!* Vir senex ac studijs

studijs magis quàm bellicis artibus instructus, eò & Cornelium Tacitum scriptorem historiæ augustæ, quem parentem suum dicebat, in omnibus bibliothecis collocari iussit. Sed Taciti & Floriani fratris non ultra annum principatus fuit; deluserantq; aruspices populum Romanum, qui stativis eorum fulmine dejectis vaticinati, ex eorum familia prodituros principes, qui Persas, Francos, & Aleman- nos in Romanas leges adacturi essent, tam formidabile tunc inter ce- teras gentes Francorum nomen.

Probus exinde Cæsar subrogatus, gente Pannonius, ac summis imperatoribus exæquandus. Quippe qui imberbis adhuc à Vale- riano tribunus militum, inde per ceteros militiæ gradus, & res præ- clarè gestas ad Cæsaris dignitatem est provectus. Quapropter ac- clamitatum illi in Senatu: *Tu Francicus, tu Gothicus, tu Sarmaticus, tu Parthicus.* Nam eas gentes imperio formidabiles jam dux militiæ debellarat. *Testes enim, inquit Vopiscus, Marmaridæ in Africa, testes Franci in viis stratipaludibus, testes Germani et Alemanni, longè à Rhemi sub- moti littoribus.* Videns quàm intento hic digito auctor originem & sedem Francorum designat? Et ubi? nisi trans Rhenum in West- falia inter Germanos populos. Sanè Zosimus, dum Probi Cæ- saris bella adversus Francos memorat, ea ad Rhenum gesta in ad- versâ ripâ, ac patrio solo, barbaros hosce Francos castra sua metatos refert, atque inde provocatos ad pugnam ultrò Rhenum transisse. Id bellum in hunc modum recitat Flavius Vopiscus: Postquam Cæsar renunciatus est Probus, cum exercitu movit in Gallias, quæ om- nes occiso Posthumino turbatæ fuerant, et interfecto Aureliano à Germanis pos- sessæ: tanta autem prælia istic feliciter gessit, ut à barbaris sexaginta per Gal- lias nobilissimas receperit civitates; et cum jam in nostrâ ripâ, imo per omnes Gallias securè vagarentur, cæsis ferè quadringentis millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nigrum fluvium et Albam removit. Tantum ab his præda barbaricæ tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant. Con- trà urbes Romanas et castra in barbarico solo posuit, et in his milites colloca- vit, agros et horrea, et domos, et annonam trans Rhenanis omnibus fecit: nec cessatum est unquam pugnari, cum ad eum quotidie barbarorum capita de- ferrentur. Ad singula capita singuli aurei numerati, donec reguli ex diver- sis gentibus venirent, et supplices ad Cæsaris pedes jacerent, cui illi primum obsides, ut imperatum erat dedere, deinde frumentum, vacca, et oves tributi in modum exactæ. Postremò vetitum multò severius, ne gladijs uterentur, quòd Francis perinde ut Saxonibus usitatum erat armorum genus, longis cultris pugnare: si non & ipsos Saxones his bellis conjungat, quorum nomen haud multo pòst auditum Diocletiano Cæsare in- valuit. Cogitabat & Probus Cæsar hoc felici bellorum successu Ger- maniam trans Rhenanam, & cumptimis hanc veterem inter Visur- gim & Rhenum Franciam in provinciæ formam redigere, quòd dice- ret

An. Chri-
sti 279.
Probus
Cæsar.
Vopiscus in
Probo.
Eutropius.
Aurelius
Victor.
Cassiodorus.
Zosimus l. i.

Interne-
cinum
Francis
bellum à
Probo
Cæsare
illatum.

ret

Flav. Vopisc.
Aurelius
Victor in
Probo.
Orosius l. 7.
Vopiscus in
Probo.

ret ferocem hanc gentem nunquam quieturam, nisi si limes Romanus proferretur, et tota Germania fieret provincia: quò nondum Cæsarum quisquam ab Augusto rem produxerat. Sed & Probus infectum opus intra vota reliquit, contentus in præsens bello vindicasse injurias, castella & præsidia ad refrenandam indomitam gentem imposuisse, itaque attrivisse, ne facile ad arma resurgerent. Quam in rem sedecim millia tyronum accepit, quos omnes per diversas provincias sparsit, ita ut numeris cohortibusve ac limitaneis militibus quinquagenos et sexagenos intersereret, misceretque Romanæ militiæ. Ingens hæc supra ceteras clades fuit, quâ tamen hæc regio & officina illa populorum non ita est exhausta, quin brevi innumera bellicosorum hominum multitudine resurgeret in arma. Hoc illud Probi Cæsaris bellum Westfalie prope internecinum, quod præter Flavium Vopiscum Aurelius Victor, Orosius, ac ceteri scriptores celebrârunt. De quo nemo tamen magnificentius quàm ipse Probus Cæsar epistola ad senatum Romanum: *Ago, inquit, Diis immortalibus gratias P.C. Subacta est omnis quâ latè tenditur Germania. Novem reges gentium diversarum ad meos pedes, imo ad vestros supplices stratique jacuerunt: omnes jam barbari vobis arant, vobis jam serviunt, et contra interiores gentes militant. Supplicationes igitur vestro more decernite: nam et quadraginta millia hostium caesa sunt, et sedecim millia armatorum nobis oblata; et septuaginta urbes nobilissimæ captivitate hostium vindicatae, et omnes penitus Gallie liberatae. Coronas quas mihi obtulerunt omnes Gallie civitates aureas vestrae P.C. clementiæ dedicavi. Præda omnis recepta est, capta etiam alia et quidem major, quàm fuerit antè direpta. Arantur rura Gallicana barbaris bobus, et juga Germanica captiva præbent nostris colla cultoribus. Pascuntur ad nostram alimoniam gentium pecora diversarum, frumento barbarico plena sunt horrea. Quid plura? illis sola relinquimus, soli nos eorum omnia possidemus. Volueramus P.C. Germania novum Præsidentem facere, sed hoc ad pleniora vota distulimus, quod quidem credimus conferre, cùm divinâ providentia nostros uberius fecundavit exercitus.*

Ob hæc bella quæ Probus partim dux, partim Cæsar tam præclare gessit, *Francici* primùm cognomento Cæsaris est dictus: ideo illi in Senatu Romano acclamatum *Tu Francicus, Tu Gothicus, Tu Sarmaticus, Tu Parthicus*: testes *Marmarida in Africa solo Victi*, testes *Franci in viis strati paludibus*, testes *Germani et Alemanni, longè à Rheni submoti littoribus*. Quam Flavij Vopisci narrationem si quis consuluerit, intelliget is non modò Galliam purgasse, quàm latissimè septuaginta civitatibus occupatis infederant Franci, cùm nullæ tum urbes trans Rhenum fuerint, sed & transito Rheno domuisse Alemannos, & Francos in suis sedibus obtrivisse, ultraque Visurgim & Albim usque projecisse. Nam quem Vopiscus *Nigrum* fluvium conjungit cum *Alba*,
quis

Niger fluvius quis.

quis ille alius quàm Visurgis? nullus enim *Niger* fluvius in Germania: aut scriptoris hic error est, aut exscriptoris vitium. Perinde ut *Julia* fluvius apud Velleium obtrusus pro *Luppiâ*; aut *Erygium* fluvium pro *Visurgi* reperimus apud Dionem. At *Nicer*, inquit Cluverius, pro *Nigro* fluvio hîc ponitur. Imò quantum intervallum inter Albim & Nicrum, ne Rheno quidem memorato; aut cujus momenti *Nicer*, ut per eum hostem rejecerit tantâ cum laude. Ad interiora Germaniæ progressus est Cæsar, & in barbarico solo hæc egit, ubi Visurgis & Albis, non verò *Nicer* Rheno infusus designatur. Eòque submovit, unde hæc Francorum ac barbarorum multitudo egressa erat, ubi & celeberrima hæc flumina Visurgis atque Albis feroces illas gentes terminabant; quanquam ultra Nigrum submovisse Alemannos, ultraque Visurgim simul & Albim Francos haud incongruè reputari possit. Utrumne Probus etiam Cæsar Castellum Alifonis in barbarico solo restaurarit, imposito præsidio ad frenandos Francos; aut quæ illæ Probi munitiones fuerint, incompertum reliquere scriptores. Certè Præsidem nondum ausus fuit imponere, ut proximiora tantummodo ad Rheni limitem loca appareat præmunisse, ceteris ad tributum tantum adaëctis. Zosimus ad tria præcipuè bella hæc contrahit; quorum dux Senno cum filio in potestatem venit; alterum contra Francos, quos per duces subegit; tertium adversus Vandalos & Burgundos, capto eorum duce Irgillo: captivi ex his magnam partem in Britanniam transportati. Gravis & propè exitialis hæc belli tempestas fuit per has Westfaliciæ regiones, visaque Drusi & Germanici excidium revocasse.

Jam vero Franci, qui tanto numero ex Gallia & Batavia exacti, Franci in præter tot cæsorum millia & permixtos Romanis tyrones supererant, cum à Probo agros peterent, in quibus cum uxoribus & liberis considerent, quos Cæsar, ne quid intra viscera Imperij inquieta gens denuò turbaret, in regionem Ponto vicinam transmigrare jussit, ubi pro insito gentis ingenio audax facinus edidere: Arreptis quippe navibus, quas in Ponto reperere, totam Græciam conturbârunt; inde in Siciliam delati Syracusas magnâ editâ strage occupavere: tandem spolijs ditati in Africam cum prædatoria classe trajecere; ubi cum copijs Carthagine eduëtis, pedem figere non liceret, pulsi celeriter naves conscenderunt, superatoque freto Gaditano per longos Hispaniæ Galliæque circuitus salvi & incolumes in Franciam ad suos post liminio redierunt. Nec alia hæc Francia, quàm prima & nativa Francorum sedes, quantum per Frisios & Chaucos se in Westfaliam porrigit. Hæc illa Francorum audacter feliciterque suscepta expeditio, in Panegyrico Maximiani illustrius etiam celebrata. *Recurabat*, inquit scriptor, in animos illa sub divo Probo paucorum ex Francis et incredibilis audacia, et indigna felicitas, qui à Ponto usque correptis navibus Græciam

Velleius l. 2.
Lipsius in
notis.
Diol. 56.
Cluverius
lib. 3. c. 4.

Zosimus l. 1.

Zosimus l. 1.
sub finem.

Asiamque populati, et impune plerisque Lybia littoribus appulsi, ipsas postremo navalibus quondam victoriis celebres ceperunt Syracusas et immenso itinere prætervicti oceanum, qua terras irrumpit, intraverunt; atque ita eventum temeritatis ostenderunt nihil esse clausum piraticæ desperationi, quò navigiis pateret accessus. Quippe Franci Salici non minus quàm Saxones, qui post in unum populum coaluerunt, terrâ marique præstantes semper viri, & multum exerciti prædatorijs classibus, quotquot ex utrâque gente circa littora maris, & ostia Visurgis, Amasis & Rheni incoluerunt. Atque hæc nunc origo fabulæ, quæ nobis Francos à Mæotide palude & Ponto Euxino producit, quasque à Trojanis & Sicambris istic orti sint, quos hæc trans Rhenana Germania jam ante claros fecerat. Egregium, inquit Baronius de hac expeditione, documentum Francorum gloriæ. Quanquam non alij hi Franci, quàm quos trans Rhenana hæc regio, Westfaliaque extulit.

Vopiscus.
Eutropius.
Aurelius
Victor.
Cassiod. in
Chron.

At Probus Cæsar, pacatâ Galliâ, domitâque Germaniâ, cum exercitu in Thraciam profectus: multi in Iſauria & Ægypto hostes ab eo obtriti, interque hos Saturninus tyrannus. Per hanc Cæsaris absentiam Proculus in Gallia, Lugdunensium studio, origine, ut ipse jactabat, Francus, simulque Bonosus Agrippinæ ad Rhenum Cæsarum fasces arripuit; sed hic metu poenæ magis, quàm ambitione: quòd per inertiam luforias militum raves abripi à Francis passus esset homo bibax, de quo Aurelianus dicere solitus: *Non ut vivat, sed ut bibat natus est.* Ad hosce tyrannos opprimendos Cæsar descendit cum exercitu in Gallias: quo cognito, Proculus ad Francos profugit, eorum auxilia implorando, à quibus se ortum finxerat. Franci quibus familiare erat ridendo fidem fallere, hominem Cæsari produnt, à quo confestim interimitur. Bonosus plus confusus Germanis, quos potitando sibi familiares fecerat. Sed non ultra pocula fides; desertus enim ab ijs, laqueo sibi vitam abruptit: dictumque militum joco, *Amphora pendet.* Probus Cæsar, postquam Agrippinæ (circa quam urbem uterq; tyrannus à Vopisco & Orosio perijsse scribitur) omnia composuit, Rhenique limitem in tuto collocavit, Francis & Alemannis denuò in fidem receptis, Romam ad triumphum est profectus, quem magnificentissimum egit. Producti in eum Germani, Sarmatæ, Blemi, Drungi, & omnium penè gentium captivi. Post triumphum captivi, quorum maxima pars Germani, Alemanni cum primis & Franci, jussi inter gladiatores in alternam necem pugnare: quod vulnus altius hæsit in animis Germanorum ad vindictam, quàm Romanis ad spectaculi oblectationem. A triumpho Cæsar ad bellum Persicum profectus, quum ex itinere per Illyrium contenderet, militesque improbo labore fatigaret, Sirmij in patriâ, factâ seditione, anno v. imperij interimitur: nec ferrata turris, ad quam profugerat,

gerat, Imperatorem tutum habuit. Tam clarus victorijs adversus bar-
baros, quàm æquus in Christianos, quos quietè vivere permisit.

Baronius.
An. Chri-
sti 283.
Carus
Cæsar.
Vopiscus.
Aurelius
Victor in
Caro.
Eutropius
in Caro.
Olymp. in
Cynegetico.
Valerius l. 1.
de orig.
Frans.

Probo sublegere Carum imperatorem, Virum inter bonos ma-
gis quàm malos Principes collocandum, quem mox bellum Parthi-
cum avocavit in Orientem. Ideo Probi morte & Cari absentia co-
gnita, ausi sunt Germani, qui ripam Rheni incolebant, Alemanni ni-
mirum & Franci, resumere arma, castella in suo solo posita subver-
tere, & transmissio Rheni incurfare Gallias. Ob quæ Carinus Cari
filius à patre missus est in Galliam præses (quemadmodum Aurelius
Victor id retulit) sed homo omni libidine & scelerum genere inqui-
natus. Repressi tamen Franci & Alemanni per fortissimos belli præ-
fectos, quos Cæsar filio adjunxerat. Eò Olympius Nemefianus in
Cynegetico Poëta eorum temporum cecinit :

*Mox vestros meliore lyra memorare triumphos,
Aggrediar Divi fortissima pignora Cari,
Atque canam nostrum geminis sub finibus orbis
Littus, et edomitas fraterno numine gentes:
Quæ Rhenum, Tigrinque bibunt, Tanaimque remotum,
Nec taceam primum, quæ nuper bella sub Arcto
Felici Carine manu confeceris.*

Verùm breve imperium Cari, quando Cæsar fulminis tactu conflag-
avit: Numerianus & Carinus filij, alius post alium confossus in-
teriore. Ita verò ad hunc diem nullus propè Cæsarum, quo non
Germani nostri aut Rhenum transierint infestando Gallias, aut aperta
cum Romanis bella gesserint: Gallis, Hispanis, Britannis ceterisque
Occidentis nationibus, aut victis aut per inertiam quiescentibus:
non per Alpes tot bella cum Gallis; non per montes Pyrenæos cum
Hispanis; non per mare cum Britannis, quot ob Rheni limitem cum
Germanis, gente omnium per Occidentis Imperij fines inquietissi-
mâ & pugnacissimâ, uti bella deinceps sub alijs Imperatoribus doce-
bunt. Quo tamen in genere nihil magis desideramus, quàm ex ævo
illo scriptores, qui continente scriptione hæc percenseant.

Post Carum Diocletianus, immanis ille Christianorum hostis
ac tyrannus successit, imperator, gente Dalmata, & obscuro natalium
loco: quippe libertino homine natus, sed acri ac sævo ingenio, ex
scribâ miles, inde per omnes militiae gradus honoresque traductus,
ab exercitu renunciatus est Cæsar. Abhinc enim, ut Aurelius Victor
memorat, *militaris potentia convulsit, ac senatui imperium, creandique jure
Principis est ereptum*: tanquam & Deus Senatum Romanum, quod
tyrannis acerbior in Christianos sæviret, hæc poenâ simul comple-
xus, ut ademptâ libertate, Cæsares à militibus, idemque propè jugum
acciperet, quod Christianis irrogarat; aut certè omne imperium ad

An. Chri-
sti 284.
Diocle-
tianus
Cæsar.
Eutropius
in Diocl.
Aurelius
Victor.

Christianos demum imperatores, qui haud multò post Constanti-
num M. consecuti sunt, transferret. Quàm truculentus & inexpli-
bilis Christianorum sanguine Diocletianus, tam turbulentum for-
titus Imperium barbarorum incursionibus: perinde ut hæc numi-
nis vindicta à Nerone omnes illos tyrannos ac Cæsares consecuta
est. Neque ex Barbaris gens ulla, Diocletiano imperatore, infestior
Romanis, quàm Germani à latere Galliarum, quos Francos & Ale-
mannos hæcenus fuisse docuimus, Rheni tantummodo limite dis-
junctos. Accessit ad hos novagens, novumque Romanorum fla-
gellum, *Saxones* videlicet, jurati exinde, non minus quàm Alemanni
& Franci, Romani Imperij hostes. Hi etsi jam antè Romanis cogni-
ti fuerint, quemadmodum Ptolomæus, Hadriano Imperatore scrip-
tor, eos prodidit, recensuitque inter Septentrionales Germaniæ po-
pulos: horum tamen nomen per arma & piraticam Diocletiano
Cæsare primùm auditum: quando *tractum Belgicæ et Armoricæ Fran-
ci et Saxones*, uti Eutropius scripsit in Diocletiano, totumq; illud mare
prædatoriâ classe suâ infestum habuere: bellumque sociale, ut ab
Orosio est relatum, *Franci et Saxones* primò adversus Carausium, de-
inde cum Carausio adversus Romanos gessere. Celebris inde gens
apud scriptores, & multum bellis Francicis hac tempestate permixta,
dum Alemannorum & Francorum exemplo provocata auctaque in
novam Rempubl. & belli societatem sensim adolesceret, Romanis
pariter, Gallis & Britannis, quorum oras deinceps infestare cœpit,
formidabilis.

Ac nos cum instituta rerum narratio ad Diocletianum adduxe-
rit, quo Cæsare primum *Saxones* nostri per arma & piraticam incla-
ruerunt, operæ pretium duximus, horum originem hoc etiam loco
in Diocletiano, perinde ut supra in Francis fecimus, paulò explicatius
certiusque exponere; quæ enim Westfalia nostra vetus est Francia,
eadem vetus est Saxonia, ut hoc ordo temporum, & res ipsa hîc à no-
bis exigat. Verùm tot fabulis inspersam invenio Saxonum originem,
quot Francorum: tanquam & Saxonum scriptores gentis suæ decus
non satis illustrarent, nisi cum Romanis, Francis, Frisijs, ceterisque
nationibus, ab exteris adventitijsque populis arcefferent. Primus
isque antiquissimus historiæ Saxonicæ scriptor Widekindus, Corbei-
ensis ad Visurgim Monachus, multa hîc inquit de origine Sax-
onum, quæ ne tum quidem explorata fuit: asseritque alios eam à Da-
nis & Norrmannis, alios à Macedonibus deducere: sibi verò certum
esse, navibus advectos Saxones in Hadolaum, quem locum Hadere-
liam, non longè ab ostio Albis in Bremenfi Archiepiscopatu statuunt.
Undenam verò, aut cujus gentis advenæ fuerint non expressit. Igitur
post Widekindum alij hos primos Saxonum advenas ex Macedo-
num reliquijs, qui Alexandro M. prius militârunt, in Germaniam
introdu-

Eutropius.

Orosius l. 7.
c. 25.SAX-
ONUM
Origo.Lib. 1. An-
nal.

introducunt. Ac ne fabulosi hi scriptores quicquam concedant ijs, qui Francorum origines à Sicambrijs Trojanorum reliquijs traxere, fingunt Alexandro mortuo Macedonas hosce, postquam alia loca spolijs exhauserant, 300. triremibus mari se commisisse, ex quorum naufragâ classe viginti quatuor tantummodo naves in Albim delatæ, provectæq; longiùs ad Thuringorum fines appulerint, fugatisq; incolis, terram eam ceperint in possessionem. Canoræ rursus nugæ. Quibus tamen persuasi Ursbergensis Abbas, Stadenfis, Gobelinus, Siffridus, Furmerius, Wittius, alijque hæc somnia affirmare audent, nullo antiquitatis scriptore in medium producto, nisi quòd in veteri & plebeio Saxoniæ chronico hæc scripta invenerint. Hinc alij, cum primisq; recentiores scriptorum, Goropius, Becanus, Peucerus, Reineccius, Letznerus, Cifnerus, Saxones à Sacis Sassonibusve Asiæ populis ortos, & in has regiones migrasse tradunt: nec aliud agunt, quàm ut priorem fabulam novâ fabulâ accumulent: haud secus, quàm qui à Saxona fluvio in Muldaviâ labente Saxonum nomen gentemque comminiscuntur. Credo equidem, ubi aliqua nominis similitudo se obtulit, hanc illi tanquam erraticum aëris ignem secuti sunt, nullo duce, nullo antiquitatum scriptore, aut vestigio certo veritatis. Ut ij demum rectè senserint, qui cum Crantzio, Conrado Celta, Althamero, Wilichio, Cluverio, ceterisq; Saxones gentem indigenam scripsere, quales Tacitus omnes Germaniæ populos nobis tradidit. Quemadmodum saxones linguâ, moribus, cultu corporis, & bellicâ indole non minus, quàm Franci & Alemanni veteres se nobis Germanos repræsentant.

Nomen Saxonum etsi seriùs auditum, gens tamen antiquissima fuit. Nam primus, qui illud prodidit, Ptolomæus est, Hadriano Cæsare, aut ut suidas censuit, M. Aurelio Antonino; ante Aleman-

*Lib. 32.
Geog. c. 11.*

Et Biturix, longisque leves Saxones in armis,

Plerisque corruptum apparet; unde sueffiones alij, Axonas alij syn-cerius legunt, quod Poëta istic Galliæ populos percenset. Neque Vespasiani ævo cogniti Saxones, quod ex Egesippo confici volunt, eò quòd Josephum perorantem ad suos introducat: *Tremet Romanos Scotia, tremet Saxonia inaccessis paludibus.* Hæc enim gentium duarum nomina, auctor ille, qui Gratiano Cæsare hæc scripsit, uti tum bellis clara reperit, Vespasiani temporibus accommodavit. Post Ptolomæum igitur Eutropius primum Diocletiano Cæsare bellis

Entrop. l. 9. c. 18. claros sistit, qui Francorum armis provocati, piratica littora Belgicæ & Armoricæ infestârint, Juliano Cæsare jam adeò potentes, ut omnia littora maris ad Amisicæ ostium infesta haberent, ipsamque Bataviam infiderent. Eò vel usque ad Garumnæ ostium totum illud Gallicanum littus Saxonicum dici coepit, intra quod spatium duo limites à Romanis præscripti, & utrique suus dux præstitutus, ad vim piraticam arcendam. Hi in notitia Imperij Comites littoris Saxonici per Britannicas oras, & tribuni cohortis Armoricæ in littore Saxonico nominantur. Navium genus erat Saxonibus, ut Sidonius descripsit, Pandi myoparones : quotque naves, totidem Archipiratas videre se credebant homines. Postquam vimineis alveis naves fabricare & bubulis tergis contexere edocti erant, capti mox prædæ dulcedine & successu rerum, latè maria pererrârunt, Francis etiam Salijs in piraticæ societatem attractis, quod & Sidonius retulit :

Sidon. Ap-
poll. l. 3. c. 6.
Epist. 9. l. 8.
in Panegy.
Anthemio
dicta.

Sperabat,
Hoc est,
timebat.

Quin et Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat, cui pelle salum sulcare Britannum
Ludus, et assuto glaucum mare findere lembo.

Lib. 7. c. 32. Post multas prædas demum Valentinianus Imperator, uti ab Orosio scriptum, Saxones, gentem in Oceani littoribus et paludibus in viis sitam, virtute atque agilitate terribilem, periculosam Romanis finibus eruptionem magnâ mole meditantem, in ipsis Francorum finibus oppressit. Idem de his Zosimij judicium : Saxones omnes eas regiones incolentium barbarorum, et animis, et corporum viribus, et laborum in præliis tolerantia fortissimi, Chaucos gentis suæ partem in Romanum solum emittunt. At nunc quænam eæ regiones in quibus Saxones nativas sedes habuere ? Ptolemæus eas designat : Chauci majores ad Albim usque flumen, hinc super cervicem Cimbricæ peninsula Saxones, ipsam verò peninsulam supra Saxones tenent Singulones. Eodem accedit Stephanus de urbium situ, Saxonesque præcos propè Cimbricæ peninsulam collocat. Quamobrem plerique has sedes in ipsâ Holsatia assignant. Explicatum post gentis nomen trans Albim ad Visurgis ripas. Inde duplices passim memorantur Saxones, Cis Albini, & Trans Albini, quæ planiora sunt ex D. Hieronymo, à quo Franci collocantur medij inter Alemannos & Saxones. Quanquam non defint, qui Saxones partem Anglorum velint, quod Tacitus hos Anglos ultimos Suevorum, infimosque ad Albim collocet, qui deinde à cultris longis, quos Sacas & Sachos dixere, Saxones appellati sint. In iisdem regionibus Beda tres hosce populos sibi conterminos jungit, Vitas seu Jutas ex interiore Jutia, Saxones & Anglos, ex superioribus ad Albim & Visurgim populis. Hi nimirum illi validi & bellicosi Germaniæ populi, qui Hengisto & Horso ducibus consensâ classe magnam Britannniæ partem occupando inter se diviserunt, ex fœderatis hostes Regni que possessores.

res.

res. Ceteri post Eutropium Romani scriptores in his invijs quoque paludum locis Saxones nobis describunt.

Ante Ptolomæum verò & Eutropium, à C. Julio Cæsare, Plinio, Strabone, ac primis illis scriptoribus nullam Saxonum mentionem fieri haud mirum, seu quòd in nomen illud nondum coaluerint, seu quòd bellis nondum aperti. Id verò inter hæc longè obscurius & cognitu difficilius, si trans Visurgim atque Albim antiqua Saxonia requirendâ, quonam modo ea provincia, quæ inter Rhenum & Visurgim sternitur, Westfalixque post nomen sortita est, antiquorum Saxonum sedes asseratur. Nam Beda Divos Ewaldos fratres docendi Evangelij causâ in provinciam antiquorum Saxonum venisse scribit, quod & à Marcellino in vitâ D. Suiberti assertum: quos deinde haud procul Tremonia à Barbaris interemptos esse constat. Mox D. Suibertum ad Boructuarios transisse memorat, qui haud multò post à gente antiquorum Saxonum expugnati, Suiberto in Cæsaris insulam recepto. Haud dissimilem pugnam inter Boructuarios & Saxones refert Marcellinus ad vicum Ratingen; satisque indicare visus Boructuarios alteram Luppix ripam, alteram tum Saxones incoluisse. Exinde Bonifacius ad Ethelbaldum Angliæ Regem scribit, antiquos hosce Saxones conjugia sine adulterio intaminata servare; & Gregorius Pontifex epistolam ad Alt Saxones inscriptam dedit, quâ proceribus & populo D. Bonifacium commendat audiendum, ut quemadmodum vicini Hassi salutarem Christi doctrinam jam susceperant, & ipsi etiam antiqui Saxones inter Rhenum & Visurgim, vicinique cum primis Paderbornenses reciperent. Neque præter Sifridum, aliosve incitos, quisquam recentiorum scriptorum est, qui veterem Saxoniam in Westfalia non agnoscat. Nec dubitat Chytraeus Westfalos appellare genuinos & antiquissimos Saxonum colonos. Sed uti hæc cum ijs, quæ suprâ diximus componas, haud facile dixerim. Si enim antiquissimi saxonum in Holsatiâ, ac deinde intra Albim ac Visurgim, quomodo in Westfalia intraque Rhenum ac Visurgim? Ego sic existimo. Postquam Franci veteres per Westfaliam regibus suis Pharamundo, Clodione, & Merovæo, ceterisque primò Germaniam inferiorem, deinde Belgicam, post ipsam Galliam invaserunt, Francicum nomen unâ cum victoribus trans Rhenum in eas provincias & regnum commigrasse, abolito sensim apud suos in Westfalia, ubi natum erat, Francico nomine. Tum verò, quia sub idem tempus nomen Saxonum ad Visurgim invalescere cœpit, populi Westfalix in idem nomen transiêre; quique antea communi Francico nomine censabantur, sensim Saxonicum nomen à validiore apud eos gente induêre. Nam per id tempus Alemanni, Franci & Saxones, potentissimi celeberrimique per Germaniam populi, ad quos scriptores, ceterorum particularium quasi immemores, omnia retulêre. Itaque ut

Bed. l. 5. c. 11.

Mar. 6. 22.

Crantzii l. 1. Saxon. c. 31. Chytraeus in Prolog.

Angli,

Angli, Cherusci, ceterique trans Visurgim atque Albim populi : ita Chamavi, Chauci, Marfi, Angrivarij, Sigambri, Teneteri, alijque intra Rhenum & Visurgim in commune Saxonum nomen transire, quod Carolo demum Magno potentissimum in ijs regionibus fuit. Ac licet origo nominis ac vetustas sit apud Cisalpinos Saxones : rerum tamen exinde per Saxones gestarum celebritas est penes eos, qui trans Visurgim habitaverunt Saxones. Ut vel inde antiqui simul Saxones dici meruerint, quotquot inter Rhenum, Visurgim & Albim populi incoluerunt ; qui Caroli M. ætate ob id inter Orientales & Occidentales Saxones, seu Ostfalos & Westfalos sunt divisi. Nec enim mihi facile persuaserim, quod quidam adferunt, Francos, ex quo perrupto Rheni limite Gallias invadere, ita nativas suas intra Rhenum & Visurgim exhaustisse sedes, ut vacua hæc loca Saxonum immigrationi reliquerint ; id enim nullo auctore, aut vestigio antiquitatis profertur in medium ; sed sub communi Saxonum nomine, uti sub Francorum antè fecerant, sociale bellum gessisse ; quando lingua, moribus, instituto vitæ, eandem Germaniæ nationem semper retulerunt. Sanè qui postliminio reduces ex Angliâ Apostolici viri, Willebrordus, Suibertus, Ewaldi, ceterique sacerdotes ex eadem Saxonum & Anglorum gente à majoribus procreati, suæ linguæ quam in Angliâ habuerant, commercium cum Saxonibus in Westfalia habuere, ideoque legem Christi, uti Marcellinus scripsit, facile Barbaris tradidere. Ac tametsi Franci suos sibi reges à Pharamundo crearent, quorum imperio regerentur ; Saxones tamen, & qui intra veteres Franciæ sedes mansere, veterem Reipublicæ formam, quæ per primores & Satrapas, populique comitia administrabatur, retinuerant ad Caroli M. usque ætatem, eo ferè instituto Aristocratia & Democratia, quo Tacitus priscos Germanos nobis tradidit.

Hæc de gente ; ipsum verò *Saxonum* nomen unde tandem ? non à *Sassonibus* aut *Sacis* Asiæ populis, non à *Saxone*, qui cum Frisio & Brunone fratribus Macedonij exercitus Ducibus, gentis conditor fingitur à Siffrido : perinde, ut ab alijs fratribus Frisonum & Brunsvicensium nomen stirpemque introducit. Hæc enim inter fabulas jam rejecimus, dudum quoque explosas ab alijs. Igitur quantum conjecturæ locus superest, Saxones ab oblongis cultris gladijsve quos *Sachs* dixere, quibus gens pugnabat, nomen traxere, haud secus quàm à quiri *Quirites*. Hæc Widekindi vetusti Corbeiensis historici opinatio : quocum senserunt Gregorius Turonensis, Gobelinus, Engelhusius, Lipsius, Meibomius, Lindebrochius ; quod & ex legibus Gothorum observatum : disertè Viterbiensis :

*Ipse brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi nomen Saxo peperisse notatur.*

Ufus

Ufus hujus vocis hodie in Saterlandia obtinet apud incolas pri-
fci sermonis retinentissimos, apud quos, ut coram audivi loquentes,
Sachs cultrum sonat. Eò referunt alij ex vetusto gentis insigni duos
gladios decussatim confertos. Quanquam Widekindus gentis
insignia prodat leonem & Draconem, supràque hos Aquilam in cly-
peo volitantem. Utunque etiam hæc acceperis; quando de origi-
ne gentis certiùs, quàm nominis constat. Multa ejusmodi ex anti-
quitatis recessu in obscuro manent; multaque ejusmodi nomina
fortuito magis quàm consultò invaluerunt. Pauca hæc de Fran-
cicæ ac Saxonice gentis origine visum præmonere, quæ ex ipsa re-
rum narratione plenius certiusque cognoscentur. Neque de his inte-
grum facile judicium esse potest, nisi idem veteres simul auctores
pervolverit, & quo temporum ordine, progressuque res à Francis
Saxonibusque gestæ sint, inter se composuerint. Referam me nunc
ad institutam narrationem.

Diocletianus igitur imperium Barbarorum irruptionibus, quæ
Caro Cæsare invaluerunt, undique concussus nactus, cum se tantæ
rerum mole imparem conspiceret, Maximianum Imperij Collegam
adsciscit, hominem agrestem ac sævum moribus, sed militiâ bonum:
huic Herculei nomen, illi Jovij datum. Diocletianus Orientem sum-
psit moderandum, Maximiano Galliam, Germaniam & Britanniam
pacandam dedit: quàm enim infesti ad Rhenum Alemanni & Franci,
tam repentino motu conturbata Gallia à Bagaudis, quod agreste ho-
minum genus erat: sumptoque hoc nomine in rebellionem con-
venerat, quòd exactionibus, rapinis & latrocinij fuditum, ut Salvia-
nus retulit, *strangulati homines et necati inciperent esse quasi barbari, quia
non permittebantur esse Romani.* Tam iners & abjecta tum Gallia erat,
ut præter rusticos nullus ordo ad libertatem ex servitute Romano-
rum se erigeret. Duces Bagaudorum Ælianus & Amandus. Hac
defectione Diocletianus Maximianum in Galliam festinare jubet,
additâ inter ceteras, legione Thebæorum Christianâ, quæ cum trans
Alpes, Octodurum pervenisset ad Rhodanum, & Maximianus lu-
strato exercitu solitis gentilium ritibus sacrificare jussisset: detrecta-
vit legio Christiana Matritio hortatore; ob id decimatione primùm
factâ, singuli obtruncati: postremò in ceteras cohortes sævitum.
Inde Maximianus in Bagaudos movit, primoque accessu, ut agresti-
um arma sunt bruta fluxaque, bellum composuit, cæsis alijs, alijs aut
ad casas aut silvarum lustra dilabentibus. Et quia majus periculum
à Francis & Germanis urgebat, Maximianus sedem Treviris fixit.
Vixdum ut Mamertinus in panegyri, *misero illo furore sopito, omnes bar-
baricæ nationes excidium universæ Gallie minabantur. Neque Burgun-
diones et Alemanni tantum, sed et Chaibones,* (quos Aviones Tacitus
dixit) Herulique, ut qui trans Visurgim & Albim sinumque Coda-
num

Diocle-
tianus
Maximi-
anum Im-
perij col-
legam ad-
sciscit.

Salvianus,
Mamerti-
nus.

Aurelius
Victor.
Eucherius
Lugd.
Episcop.
Helinandus
in Gall. Mo-
nachq. circa
ann. 1200.
Baron &
Brouverus.

Mamerti-
nus in Paneg.

num incolebant, exciti unâ cum Mediterraneis Francis, Rheno per-
rumpendo imminere nuntiabantur.

Eutrop. l. 8.

cap. 18.

Orosius l. 7.

cap. 25.

Carausius

Francis &

Saxonib⁹

mare in-

festantib⁹

opposit⁹.

Anselmus

Victor.

Eutropius.

Aderat aliud præsens malum à Francis & Saxonibus, ut suprà
diximus, classe piraticâ oras maris Gallici & Britannici infestantibus.
Quâ tempestate Saxonum nomen primùm inclaruit. Adversus
hosce novos & maritimos hostes. Carausius jussus à Maximiano
classem apparare, *Menapia civis, quod factis prioribus eniteret, simul*
quia gubernandi (quo officio adolescentiam mercede exercuerat) gnarus ha-
bebat. Ita ille, ut Eutropius memorat, nova præfecturâ exornatus,
apud Bononiam per tractum Belgicæ et Armorica pacandum mare accepit,
quod Franci et Saxones infestabant.

Maximianus producto Treviris exercitu ad Rhenum processit
adversus Burgundiones, Alemannos, ceterasque transRhenanas gen-
tes. Quanquam ut Panegyricus ait: *consilio potius, quàm ut bellum*
gerendum ratus: ceteros quidem perduelles, quibus sua ipsa pestifera multi-
tudo, ire passus est in profundam famem, et ex fame in pestilentiam. Chaibo-
nes tamen Herulosque non dignatus pari astu perdere, aperto Marte atque
uno impetu perculit. Ita duo illi Barbarorum exercitus, alter fame &
peste, alter prælio absumptus.

Carausij

rebellio.

Maximiano his bellis ad Rhenum occupato, Carausius rebel-
lionis consilia agitare cœpit, conspiratione cum Francis & Saxoni-
bus inita, quos ex hostibus sibi socios fecit, alter Civilis inter Batavos
suos. Animadversum id primum à Romanis postquam remissius
bellum maritimum tractare compertus, nec quicquam ex prædâ
referre ad provinciales & ærarium, ideòque occidi jussus. Prævertit
hæc Carausius, versusque ad extrema, Imperatoris nomen sumit, no-
vus repentè tyrannus, adspectante Maximiano: nec veritus hunc
Carausius, quod Francos & Saxones in societatem belli icto fœdere
traxisset, gentes terrâ marique potentes, qui diversis mox regibus suis,
vicinam Bataviam & maximam Belgicæ partem occupant. His co-
gnitis, Maximianus in furias agitur: quàm maximum ex Galliâ ex-
ercitum contrahit, secundo Rheno in Bataviam descensurus; sed
ira primùm sævitiaque in Christianos versa; tanquam hoc facinore
dij placandi. Sequebantur castra cohortes quædam ex Thebæâ le-
gione, & aliquot è Mauritaniâ manipuli: milites hi, quòd Christiana-
nam religionem colerent, aspernabantur sacra gentilium, ob id varijs
in locis ad Mosellam & Rhenum Maximiani edicto mactati. Ini-
tium carnificinæ Treviri factum in Augustali urbe & sede. Præ-
erat Belgicæ præfectus Riccius Varus; venerantque in eam urbem
Thyrsus, Secundus, Bonifacius cohortium ductores: ij simul ut
cogniti ab incolis Christiani, magnâ eos caritate exceperunt Christiani
cives. Exstimulavit id Riccij Vari ferociam, ut truculentiùs in ur-
bem quàm milites belluæ instar sæviret. Cæsi sunt consules, senato-
res,

Hinc
concita-
tus Maxi-
mianus
Christia-
nos per-
sequitur.

Treviren-
sum, &
Thebæo-
rum mili-
tum mar-
tyrium.

res, Cives, & omnis sexus atque ætas Christianam religionem professæ: quemadmodum hæc à Browero in annalibus copiosè eleganterque perscripta sunt. Triduum in hac ferali laniena consumptum. Abiecta sunt Martyrum corpora in Mosellam; flumenque ad decem millia passuum cæsorum sanguine decoloratum fuit. Cæsi ad idem Maximiani edictum pro Christo Bonnæ Cassius, Florentius, Mallusius, ac sex alij Thebæi milites, secundo Rheno in Carausium destinati, quod inanibus dijs sacrificare impium dicerent. Hanc ob causam Christianæ religionis sævitum Coloniae Agrippinæ vi. Idus Octob. in nobilem xxix. Thebæorum militum cohortem, Gereone ductore, hortatoreque ad martyrium fortiter subeundum. Eò loci in suburbio Agrippinæ, ubi post D. Helena Basilicam D. Gereonis condidit, cum sacerdotum collegio, corpora martyrum in acervum congesta, & in puteum dejecta sunt. Demum ejusdem severitate edicti obtruncatus Victor, cum trecentis sexaginta cohortis Thebææ Christianis militibus ad castra Vetera, seu Trajanam Coloniā, qui locus inde vulgò *Sancti*, & ad Sanctos Martyres appellari cœpit. Postquam D. Helena istic quoque admirandi prorsus operis Basilicam honori Victoris, sanctorumque construxit: fallunturque qui Coloniā hanc Trajanam in Trojanam, & Sanctos, in Xanthum Trojanum fluvium, qui istic nunquam auditus est, convertère, ut Francorum originem per novas obvelarent fabulas. Scio ab alijs alibi castra Vetera collocari disjungi que a Sanctorum oppido: at mihi ratio loci non alia visa est, quàm ipsum Sanctense oppidum, in quo castra vetera requiras. Ex quibus celebratus ille Romanorum per Rhenum ad Ostium Luppiæ trajectus fuit.

*Pighius.
Nuenarius.
Teschem.
Cluverius.*

Carausius ubi comperit omnem in se Maximiani exercitum converti, abductâ secum classe littore Belgico in Britanniam secessit, in eaq; delusis Romanis sedem Imperij novus ille Cæsar fixit, regnumque illud dominatu haustum, quantum in potestate Romanorum erat, in fidem accepit, nullius gentis ope magis innixus quàm Francorum & Saxonum, quibuscum classem & bella adversus Romanos conjunxit. Et Franci, Saxonesque interea in littore Germanico ab Albi ad Scaldim usque rebus suis firmandis intenti, Romanis novum bellum, novamque potentiam maritimam objecere.

*Entropius.
Aurelius
Victor.*

Per hæc Maximianus spe omni sua frustratus, Carausium intactum reliquit. Francis simul & Saxonibus Batavia permittenda fuit, quam à diversis Francorum regibus inessum scribit Eumenius Orator, donec à Constantio post reciperetur. Adeo cruentum illum Tyrannum fortuna destituit. Nec de Germania Galliaque conservanda tutus. Quippe cum per hyemem insequentis anni Treviri versaretur, ipsoque die, quo consulatum auspicatus inter festos ludos & plausus, vota nuncuparet dijs, nuntio nec opinato percussus intelligit, Aleman-

*Eumenius
Panegy.*

An. 287.

Mamert. in
Paneg.
Max.
Maximianus Ale-
mannos
repellit.

Et Fran-
cos do-
mat.
An. Chri-
sti 288.

Alemannos per Rhenum, quod is tum glacie induratus constiterat, irrupisse in Gallias. Quâ Barbarorum transgressione deprædationeque commotus Cæsar, contracto ex hibernis milite, hosti barbaro obviam processit, magnaque cum strage per Rhenum rejecit in sedes suas. Inde cum triumpho Trevirim regressus, Alemannorum illam Francorumque prædandi licentiam acrius castigandam vindicandamque suscepit. Educto enim per vernalis anni tempus exercitu, ipse Rhenum transgressus, Barbaros in suis sedibus aggreditur, latèque Germaniæ provincias cædibus & spolijs pervagatur.

Altero dehinc anno ulturus Francos, tum quod Carausij rebellionem alerent, tum quod eadem quâ Alemanni licentiâ Rhenum transiissent, ipse Cæsar cum exercitu ad flumen procedit, ostentato primùm terrore armorum; mox ipsam Franciam ingressus, haud mitius quàm anno superiore cædibus & vastatione grassatur. Quo illud Mamertini Oratoris referunt ex panegyri Maximiani: *Rhenum, inquit ille, antea videbatur natura ipsa sic duxisse, ut eo limite Romanæ provinciæ ab inmanitate barbariæ vindicarentur, tu imperator invictè, feras indomitasque gentes vastatione, præliis, cædibus, ferro igneque domuisti etc. Audieras hoc imperator, an ipse per te divinâ tuâ mente prospexeras: ita demum hostes funditus posse subverti, si in propriis sedibus vincerentur: nec prædam modò, quam cepissent, annuerent, sed ipsi conjuges ac liberos et parentes suos et carissima omnia capta moverent.* Quam ob causam auctor orationis, quæ in nuptijs FL. Constantini est dicta, libere pronunciat, *Maximianum ejus socerum Romana trans Rhenum signaprimùm barbaris gentibus intulisse.*

His cladibus, quæ proximo etiam anno repetitæ, ducto rursus in Franciam Romano exercitu, obtriti, consternatique Franci, supplices sese ad pacem obtulerunt; magno ob id suorum comitatu duo Francorum Reges Atech & Genobaudes simul purgandi sui causa Maximianum convenère: & hi primi illi Francorum Reges, seu duces mavis, quos ex scriptorum monumentis accepimus: cò jam tota hæc Francorum Regum series, quam Hunibaldus tradidit, fabulosa aspicitur. Fuere haud dubiè alij quoque ante hos Francorum duces, uti Gregorius Turonensis agnoscit, sed cum horum memoria ex annalibus interciderit, frustra ad commenta illa recurrimus. Regum Francorum excusationem Cæsar admisit: Atech certis legibus remissus in suas sedes, Genobaudem autem, quod ab ipsis Francis incertum qua ex causâ ejectus, Maximianus in regnum restituit. De utroque Mamertinus in oratione: *Armorum vestrorum terrore Franci ad petendam pacem cum rege venerunt. Imò per te, inquit, regnum recepit Genobaudes; Atech verò munus accepit. Quid enim aliud ille expetivit, in conspectum tuum cum omni suâ gente veniendo, nisi ut demum integra auctoritate regnaret, cum te Maximiane placasset? Ostendit ille te identidem,*

ut au-

ut audio, popularibus suis, et intueri diu jussit et obsequia discere, cum tibi ipse serviret.

Expediit hæc transRhenana tam prospera adscribitur Maximiano, ut tropæa victoriæ in media Barbaria constituerit. Subinde Diocletianus & Maximianus Imperatores Francici, Alemannici, & Germanici nomen sumpserunt, vanâ magis ostentatione, quàm ut Germanos debellasse crederentur. Nec aliud magis hac expeditione factum, quàm ut Francos à Carausio avocarent; cum ne ipsa quidem Batavia recepta à Francis; bellumque cum ijs accensum magis quàm sopitum reliquerit Maximianus.

Mamert. in
Geneib.
Maxim.
Onuph.

Abrupit hæc postea conturbatus Imperij status; ac præter eos, quos diximus, Alemannorum, Francorum & Germanorum motus, Narses in Perside, Achilleus in Ægypto, Julianus in Italia tyranni, & Quingenteni in Mauritaniâ rebellârunt: Gothi, Scythæ, Terlingi, Taifali in Illyrium: Sarmatæ in Daciam & Pannoniam, velut classico dato, irruerunt, avulsâ jam per Carausium Britannia. Quod ipsum Panegyricus quoque scripsit: *Ab ipso solis ortu non modò hac citra Mæotin sub extrema Septentrionis plagâ, quâ fervidum caput Danubius evolvit, quaque horridus secatur Albis Germaniam, ruunt omnes in sanguinem suum populi.* Nimirum, quantum eâ tempestate cruciabantur à Diocletiano & Maximiano Tyrannis insontes Christiani, tantum barbarorum incursionibus lacerabatur Imperium. Quâ rerum tempestate Diocletianus & Maximianus Augusti de summa rei solliciti novos Imperij adjuutores adscivere. Cooptatus à Diocletiano Galerius, ante armentorum pastor. A Maximiano Constantius Chlorus: Uterque Cæsar appellatus. Et quatuor tum Cæsares sortitus orbis, qui humeros tantæ moli sustinendæ subjecere admirabili prorsus concordia; quæ ut novo firmaretur nexu, Galerio data in matrimonium Diocletiani filia, Constantio Theodora Maximiani privigna; jussusque is Helenam abjicere, ex quâ jam Constantinum, post rerum gestarum gloria magnum susceperat. Inter hos Cæsares Imperij administratio in hunc modum distributa. Diocletianus Orientem, Galerius Illyrium atque Istri limitem, Maximianus Italiam atque Africam, Constantius Galliam, Britanniam & Rheni limitem tutandum suscepit: atque is ut fidem suam obligaret, Galerio Cæsari filium Constantinum xv. annorum misit obsidem in Illyrium, simul ad experimenta belli capescenda; quo bello ad invidiam Galerij probavit militarem fortitudinem Constantinus adolescens. Constantius postquam ex Italia in Galliam maturavit, felici armorum successu progressus, Gessoriacum portum Morinorum ex adverso Britanniae littore, & receptaculum piraticum expugnavit, Carausioque eripuit. Tum exercitum ejus adortus, qui Bononiense littus infederat, prospero mox prælio fudit, victumque Carausium summâ clementiâ conservavit.

An. Christi
291.
Aurelius
Victor.

Galerius
& Constantius
Cæsares
assumpti.

Felices
Constantij
expeditiones.

Q

Galliâ

Galliâ pacatâ, ad Bataviam insulam, quam Franci insidebant, arma viresque translata. In hanc expeditionem magno per hyemem apparatu naves, classisque ad trajiciendum constructa. Ac tametsi Maximianus Regem eorum cum gente in fidem suscepisset, non tamen illo acquievit Constantius; cò quòd gens illa non modò Batavos, sed omnem illum maritimum populum sollicitasset ad arma; nec quies expectanda esset, donec insula illa tota in potestatem Romanorum redisset. Igitur terrâ mariq; Francus aggressus, cum neq; paludes, neque silvarum perfugia, neq; fraudos eos satis tegerent, solo propè terrore armorum in deditionem accepit, & quàm latissimè per Belgicæ Galliæq; solitudines dispertijt; totamq; Bataviam Francorum incolis exhaustit, mirabili captivorum specie, quam Eumenius in Panegyri nobis exhibet: *Videmus totis porticibus civitatum sedere captiva agmina* * *Francorum, viros attonitâ feritate trepidantes, respicientes anus, ignaviam filiorum, nuptas maritorum copulatas vinculis, pueros ac puellas familiari murmure blandientes, atq; hos omnes provincialibus vestris ad obsequium distributos, donec ad destinatos sibi cultus solitudinum ducerentur*..... *Atat ergo nunc mihi Chaucus et Frisius; et ille vagus, ille prædator exercitio, squalidus operatur; et frequentat nundinas meas, corpore venali et cultor barbarus laxat armoniam. Quin etiam si ad delectum vocetur, accurrit, et obsequiis teritur.* Igitur ut Franci à Maximiano in Nerviorum & Trevirorum arva translati, ita nunc per victorias tuas, Constanti Cæsar invictè, quidquid in frequens Ambiano, et Bellovaco et Tricassino solo, Lingonicoque restabat, barbaro cultore revirescit. Hac Constantij Cæsaris victoria non modò Batavia, sed & quicquid inter Rhenum, Wahalim, Mosam & Scaldim interjacet regionum, receptum ereptumque denuo Francis. Oppidumne Cliviæ tum liberârit ab obsidione Francorum, ut Sigonio visum, & Clivis scholas Francorum furore disjectas instaurârit Constantius, Eumeniumq; celeberrimum ejus sæculi rhotorem præfecerit, magna ingeniorum contentione disceptant Lipsius & Pighius, viri doctrina celebres. Litis causam præclara dedit Constantij epistola, quam Eumenius recitat in exordio: *Merentur et Galli nostri, ut eorum liberis, quorum vita in augusto Cliviensium oppido in gemis artibus eruditur, et ipsi adolescentes, qui hilari consensu meum Constantii Cæsaris ex Italiâ revertentis susceperunt comitatum, ut eorum indoli consulere cupiamus.* Hic ex uno verbo litigium: Nam ubi Rhennus & Pighius legunt Augusto Cliviensium oppido, Lipsius Augustodunensium scribendum contendit, & melior Lipsij causa plerisq; visa. Quis enim in extremis Belgicæ Germaniæque citerioris finibus celebres illas Mænianas scholas, in quibus Eumenij avus homo Athenis submissus docuerit, per ea Barbarorum tempora Clivis requirat? Sed aliena hæc disquisitio, tametsi Batavicâ rebellione & Francorum incursione scholæ istæ memorentur subversæ aliquando.

Soëpius

Eumenius
in Paneg.
Constantij
Cæs.

* al. Bat-
barorum.

Eumenius
Rhetor in
Panegyri.
Lipsius ad
l. 3. ann. &
in excurs.
ad eundem.
Pighius in
itiner. Rhe-
nanus Bro-
werus l. 3.
ann.
Trevirens.

Scæpius Franci prædando in medias penetravere Gallias, & Probo cumprimis Cæsare, quo hæc Augustodunensis Gymnasij vastatio fieri potuit. Ad id potius intendat quisque animum, quibus impensis Constantius Cæsar, Vir sapiens, & solus inter ceteros tyrannos Cæsares Christianorum amantissimus Scholas illas Mærianas instaurarit, & qua liberalitate moderatorem Sexcentorum millium nummum salario dotarit: præclare æstimans, *non tam armis, quam cultu literarum animos mollescere formarique ad Reip. obsequium, et regentum imperia æquius capeffenda.* Quæ Eumenius præclarâ suâ oratione, ac dignâ, quam principes legant, multis exponit. At receptâ Bataviâ, exactisque Francis, non omne periculum erat depulsum, quòd Alemannia totaque Germania se commoveret ad Rheni limitem perfringendum. Et cum per id tempus hyemis Constantius totus esset in apparatu Classis, quâ in Britanniam trajiceret, Regnique illius provincias reciperet, advenit ex Italia Maximianus Imp. Treviros, unumque simul palatium cum Constantio Cæsare incoluit. Ibi collatis belli gerendi consilijs, ipse ad Rhenum cum exercitu accessit, omnemque illum limitem non tam equestribus & pedestribus copijs (uti hæc Panegyris verba interpretor) quàm præsentia suâ terrore adversus Barbaros est tutatus: alteroque ab hinc anno etiam Colonia Agrippinæ confedit adversus Francos intentus, ne istic Rhenum perumperent. Constat id ex rescripto Augustorum Cæsarum de jure dotium Agrippinæ dato. Interim novus in Britannia hostis Allectus. Is enim cum Carausium post septennium Imperij dolo interemisset, Imperij sibi sumpsit insignia, fretus cumprimis Francorum auxilijs, quibus tota Britannia impleta erat. Ita satelles, qui Archipiratam Carausium occiderat, illo auctoramento rapere Imperium ausus. Ac Constantius, ubi classis jam instructa erat, ingenti militum ardore solvit, prætervectusque obscuro cœlo Vectam Insulam, in qua hostium classis in specula excubabat, Britannia littus obtinuit: ac ne fugæ præsidium reservaretur, ignis navibus est injectus. Quo cognito, Allectus se ad prælium conferendum accinxit, raptisq; copijs, quas ex Francis mercede conductis maximam partem contraxerat, processit in aciem. Constantius Asclepiodoro prætorio præfecto rei gerendæ imperium dat. Ille invectus ad primum congressum sternit hostem: repletique campi & colles prostratorum cadaveribus: quos inter Allectus jacuit, cultu regio, quem sumpserat, ultro deposito. Franci ad internecionem cæsi. Hoc illud Panegyrici ad Constantium. Enimvero, Cæsar invictæ, tanto tibi deorum immortalium consensu addicta est victoria, omnium quidem, quos adortus fueris, hostium, sed præcipuè internecio Francorum, ut illi quoque milites vestri, qui per errorem nebulosi maris abjuncti ad oppidum Londinense pervenerant, quidquid

An. Christi 292.
&c.

Allectus
Britanniæ
Rex à
Constantio cæsus.

Eumenius
in Paneg.
Constantio
dicta.

ex mercenaria illa multitudine Barbarorum superfuerat cum direpta civitate fugam capeffere cogitarent, passim tota urbe confecerint. O Victoria multijuga & innumerabilium triumphorum, qua Britannia restitutæ, quæ gentes Francorum penitus excisæ ! At non tantum recuperata Britannia, sed & Galliæ quoque, Hispaniæ, Italiæ, atque Africæ oras perpetuis piratarum Francorumque prædonum incursionibus liberatæ sunt. Nec solum Franci, sed & ceteræ gentes hujus conjurationis participes ad imperium adactæ ; auctor enim Eumenius est in oratione sua, Constantium, receptâ Britannia, *interiores Franciæ nationes non jam ab his locis, quæ olim Romanis eripuerant, sed à propriis et origine suâ sedibus atque ultimis Barbariæ littoribus avulsisse, ut in desertis Galliæ regionibus collocatæ, et pacem Romani Imperii cultu servarent, et arma delectu.* Non jam mirabitur quispiam Martiano & Valentiniano Cæsare Saxones, Anglos, & Vitas, Jutasve, de qua expeditione Beda memorat, classe in Britanniam penetrasse, ex quorum progenie S. Willebrordus, Suibertus, alijque Apostolici viri prodire ; cum jam hac tempestate tantis copijs Franci ac Saxones, quos inter Frisios & Chaucos reputo, Britanniam impleverint, & gentis suæ familias in ijs reliquerint ; quando hi ipsi, qui superstites manere, ad militiam Romanam etiam transisse memorantur.

An. Christi
295.

An. Christi
296.

Entrop. l. 9.
Aurelius
Victor.

Ingens
Aleman-
norum
strages
per Con-
stantium.
Baluzius
in Notis ad
Laetan-
tium.

Quietæ hinc Galliæ ac Rheni limes, Maximiani & Constantij Cæsarium præsentia, validique exercitus metu. At postquam Maximianus bello Maurorum avocatus in Africam, novum ab Alemanis ad superiorem Rheni ripam bellum est resuscitatum, Diocletiano vi. & Constantio Coss. Nacti enim Alemanni Vicinæque Germanorum gentes Rhenum glacie denuo constrictum, cum ingenti bellatorum multitudine se effudere in Gallias, & in Lingones delati, agros foedum in modum depopulati sunt. Quo nuntio excitus Constantius, cum exercitu advolans in Campis Vindonensium confedit ; neque haudmultò post, cum Alemanni pugnae copiam facerent, improspere acie est congressus. Ipse ex prælio faucius cum exercitu se ad Vindonis oppidum retraxit. Ibi dum miles fugitivus intra oppidum recipitur, Constantius, qui postremum agmen ducebat, portis excluditur ; cumque metu Germanorum imminentium portas aperire non auderent, recte ex moenibus demisso in urbem attrahunt. At Constantius nec casu suorum, nec vulnere suo abjectus, ubi hostium castra conspicatusest temere posita, milites juxta ac cives advocat, factaque in incautos eruptione post quinque horarum spatium Alemannos adortus in fugam abjicit. Cæsa eo die supra sexaginta millia Germanorum memorantur. Superstites ex clade se in insulam Rheni recepere per glaciem ; quæ ubi mitescente cælo soluta, omnes in deditiorem venerunt. Summam ea Victoria gloriam peperit Constantio & GERMANICI titulum, ut habet vetus inscriptio Nicomediensis.

OPTI-

OPTIMO. BENIGNISSIMOQ. PRINCIPI. FLAVIO

VALERIO. CONSTANTIO. NOB. CÆSARI.

GERMANICO. MAX. CONS. COLONIA

NICOMEDIENSII. D. N. M. Q. EIUS

Alemannis hinc injectus metus, ne cum bellicoso & vigilantī Cæsare exinde se committerent. Franci ad inferiorem Rheni ripam suis suis cladibus attriti continebantur.

Magna quoque per id tempus, devictis in Oriente, Ægypto & Africā, haud secus quā in Gallia & Britannia hostibus, tranquillitas, quæ Diocletianum & Maximianum Augustos Romam evocavit ad triumphum, quem uno curru invec̃ti habuere fulgentissimum. Ducti in spectaculum Persæ, Ægyptij, Mauri, Gothi, Sarmatæ, Britanni, Alemanni, Franci. Triumphum excepit horribilis terræ motus, quo Sidon & Tyrus urbes subversæ. Mox sæva & inaudita in Christianos vexatio, quā intra xxx. dies xvii. millia Christianorum varijs supplicijs absumpta. Et quis non horreat in una Ægypto cxliv. millia Christianorum trucidata; dcc. millia in exilium acta? Totus orcus in orbem effusus videri poterat. Consilium videlicet erat Diocletiani & Maximiani omne Christianorum nomen stirpitis ex Imperio excindere: in quam quoque tyrannidem conspiraverat Galerius Cæsar. Mitior semper constantius, & à sanguine Christianorum abhorrens, quòd ab Helena priore conjuge ac Constantini matre creditus sit principia Christianæ religionis hausisse. Inde liberiores Christianorum cœtus Treviri, Moguntia, Colonia, & per Galliam; in qua & Constantius Cæsar per id tempus ex bellorum otio totum se convertit ad pacis studia, reparatæ urbes, instaurata castella ad Rheni limitem, firmata præsidia. Quamobrem Zosimus perhibet, ita Rhenum adversus Barbaros præmunitum fuisse, ut omnes copiæ militares istic sua domicilia habuerint, confluxerintque ad tutelam Rheni. Nec dubitaverim quin ut aulam suam, ita militiam plenam habuerit Christianis, quorum aspectu usque Christi religio per Germaniam & Rheni limitem multum adjuta confirmataque sit. Inter hæc pacis opera celebres illæ seu Clivensium seu Augustodunensium Scholæ Constantij Principis liberalitate instauratæ: floruitque Gallia non modò disciplinâ militari, sed & liberalibus artibus egregie exulta fuit. Testes eruditi illi facundique professores & Oratores, Romani, Galli, Belgæque; doctrinarum monumenta sunt Panegyrici, historiarum nobis supplementa, ad Tullianam eloquentiam assurgentes. Adeò inter arma Romanis etiam literarum studia semper curæ fuerunt.

*Diocletianus haud multò post gravi morbo percussus, ac desperatione agitatus, ultro imperio se exiit, quod idem Maximiano facere per-

An. Christi 302.

Inaudita Christianorum persecutio.

Zosimus l. 2.

* Annus Christi 203. 4. 5. Diocletianus & Maximianus imperio ultro se abdicant.

re persuasit. Uterque ad privatam vitam secessit. Inde totum imperium ad Galerium, & Constantium redactum. Ille Orientis, hic Occidentis fasces sumpsit, & cum eo Italia, Africa, Gallia, Germania, Hispania, Britannia Constantio obvenit; quanquam per summam moderationem ultrò Italiam & Africam cesserit Galerio, quas ille in duos sororum filios partitus est. Italia Severo, Africa Maximino data. Ceterum Galerius & Constantius ingenio longè dispares. Ille in Christianos desævire perrexit; Constantius summâ humanitate complexus Christianos, quos & honoribus extulit, & in aulâ frequentes admisit, unum etiam Deum omnium moderatorem, uti Eusebius memorat, veneratus. Illud memorabile, ut aulicorum fidem exploraret, edixit promiscuè ut omnes aulæ ministri aut sacrificarent gentilium ritu, aut continuò aulâ suâ excederent; cumque alij Christianorum impium facinus detrectarent, alij ad sacrificia accederent, iussit postremos aulâ exturbari, asserens, nec fidem sibi præstituros, qui Deo sefellissent. Ceteri Christianorum dilaudati, & manere iussi in aulâ. Viva hæc politicorum nostri sæculi scena, ad principis gratiam ex unâ religione in aliam transilientium. Postrema exinde Constantij expeditio, quam Augusti nomine suscepit in Britanniam, fuit adversus Pictos & Caledonas. Opportunè verò accidit, ut priusquam solveret, Constantinus filius elapsus ex insidijs Galerij Cæsaris, patrem conveniret. Nec ille multum superstes ab accessu filij, Eboraci in Britannia morbo oppressus, viii. Kal. Aug. extinguitur, uti hæc magnificè descripsit Gallus Orator: *Moriturus enim rogatus sententiam, cui imperium decerneret, dixit Constantinum Pium, filium annum trigessimum ingressum, cunctis qui aderant admittentibus.* * Croco etiam Alemannorum rege, qui Constantium honoris auxiliique gratia in Britanniam committatus fuerat, suffragante.

An. Christi 306.
Constantinus M. Cæsar.
7. Victor in Constantio.
* alij Croto.

Francirebellis à Constantino M. devincuntur.
Eumenius in Paneg. Facerem.

Mox Constantinus ab omni exercitu & provincialibus incredibili lætitiâ salutatus Cæsar. At ille adeo alienus ab hoc honore, ut subditis equo calcaribus, studia in se exercitus, ac Cæsaris nomen, atque onus subterfugere quæsierit. Totus exinde in paternum imperium successit, quem Hispania, Britannia, Gallia, & Germania Cæsarem habuit. Ac primum illi bellum fuit cum Francis, tanquam ferâ & indomita gente, quæ implacabiles animos gereret adversus Romanos. Rupto enim fœdere, quod cum Constantio patre erat pactum, transito Rheno in Gallias perruperant, omnia circum latè vastando urendoque. Pellexit Francos cognita mors Constantij Cæsaris, tanquam freno ejus potentiæ liberatis, rebellandi opportunitas oblata esset. Duces hujus prædatorij belli Ascaricus & Ragaisus, quem alij Gaisionem vocant; alij reges appellant, gentis scilicet more, quos ex primoribus delegerant. Quæ ubi Constantino sunt relata, rebus in Britannia compositis, cum exercitu per Gallias advolat ad

ad Rhenum, & loco opportuno adortus ad praelium stetit. Dimicatum pertinacibus utrinque animis & iris, profligati ad extremum Franci, caesis circum reges multis primoribus; demum & ipsi reges in potestatem Constantini venere, quos deinde diris ad prodendum exemplum cruciatibus interfecit. Mirifice hanc victoriam extollunt Panegyrici, cum primisque Nazarius: Tu imperator optimo inito principatu adhuc ævi immaturus, sed iam maturus imperio, ostendisti cursum ætatis non expectandum in festinatione virtutis. In ferocissimis regibus, Ascarico et comite, captis, tantâ laude res bellicas auspicatus es, ut jam inaudita magnitudinis obsidem teneremus. Ut Herculem ferunt, tencrum adhuc atque lactentem duos angues manu elisisse, ut jam infantuli indoles futuri roboris emicaret: Sic tu imperator in ipsis imperii tui cunabulis quasi geminos Dracones necares, per sævissimorum regum supplicia ludebas. Franci ipsi præter ceteros truces, quorum vis cum ad bellum efferverescerent, ultra ipsum Oceanum æstu furoris evecta, Hispaniarum etiam oras infestas habebat. Explicatius etiam Eumenius Augustodunensis orator, sive quis alius Belga in Panegyri enarrat: Imperatoris igitur filius, et tanti imperatoris, et ipse tam feliciter adeptus imperium, quomodo rempublicam vindicare cepisti? ignobilem credo aliquam barbarorum manum, quæ repentino impetu et improvise latrocinio ortus tui auspiciatentasset. Affecisti pœna temeritatis reges ipsos Franciæ, qui per absentiam patris tui pacem violaverant; non dubitasti ulterius punire cruciatibus, nihil veritus gentis illius odia et inexplicabiles iras. Te verò, Constantine, quantumlibet oderint hostes, dum perhorrescant: hæc est enim vera virtus, ut non ament et quiescant. Cautior licet sit, qui de victos habet veniaperduelles, fortior tamen est, qui calcat iratos. Renovasti imperator veterem illam Romani imperii fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim cum captivi reges a portis usque ad forum triumphantium currus honestassent, simul atque in Capitolium currum flectere ceperat Imp. abrepti in carcerem necabantur. Quantum deinde exultat orator in hac Constantini victoriâ: Inde est igitur imperator pax ista quâ fruimur: neque enim iam Rheni gurgitibus, sed nominis tui terrore munimur. Sciunt posse Franci Rhenum transire, quos ad necem suam admittas; sed nec victoriam possunt sperare, nec veniam. Ubi nunc illa ferocia? ubi infida mobilitas? jamne procul quidem Rhenum audetis *attollere, et vix securi flumina interiora petitis. Luppiam videlicet, Amasim & Visurgim. Hæc est tua Constantine de Ascarici cinere, *Gaisique supplicio quotidiana atque æterna victoria. Satis hæc aliaque quæ supra retulimus docent, ubi Francorum sedes trans Rhenum quærenda: contra quos per intervalla disposita magis ornant litem Rheni castella, quam protegant: ubi erat terribilem aliquando ripam inermis agricola et toto nostri greges flumine bicorni versantur.

At non ita victi abjective Franci nostri trans Rhenum, ut ora-

Numisma
Constantini
M. apud
Spanhemii
dissert. 8.
p. 750.

Eumenius
Paneg. Fa-
cerem Con-
stant. dict.

* accole-
re.
* Ragaisi-
que.

An. Chri-
sti 380.
TOR

Franci i-
terum re-
bellantes
à Con-
stantino
M. do-
mantur.

tor ille prædicat. Nam quæ Regum supplicia Constantinus M. ad terrorem gentis ediderat, Franci ad laceffitatis iras & vindictam accipere; auſque proximo anno vicini Rheno Bruçteri, ceterique Francorum populi ad Luppianam atque Amasim incolentes unà cum Cat-tis bellum renovare, ad ulciſcenda Regum ſuorum ſupplicia. Quo in apparatu dum verſantur, Constantinus de machinationibus Franco-rum edoctus copias contrahit, tranſmiſſoque per Rhenum exerci-tu, priusquam ad eſſe ſentirent, incautos invadit, ne copiam ut antè refugendi in ſilvas & paludes haberent; omnia occupat, ac miſera-bili prorſus hominum ſtrage ſpolijsque per regionem Francorum graſſatur. Uti hæc in Panegyrico Constantini explicatè referuntur: *Ut omnibus, inquit, modis barbarorum immanitas frangeretur, nec hoſtes regum ſuorum ſupplicia mererent, etiam immenſam Bruçteris vaſtatem feciſti Imperator invicte. In quo prima conſilii tui fuit ratio, quod exercitu re-pentè trajecto inopinantes adortus es: non quòd aperto Marti diffideres, ut qui palàm congregi maluiſſes; ſed ut illa natio per fugiis ſilvarum et paludum bellum ſolita fruſtari, fugæ tempus amitteret. Ceſſigitur innumerabiles, capti plurimi; quicquid fuit pecoris, interceptum aut trucidatum eſt: vici omnes igne conſumpti; puberes qui in manus venerunt, quorum nec perſidia erat apta militiæ, nec ferocia ſervituti, ad pœnas ſpectaculi dati, ſævientes beſtias ſuâ multitudine fatigârunt.* Treviri hoc cruentum ſpectaculum edi-tum contendit Browerus; Colonia Agrippinæ Gelenius, quòd iſtic in ponte fabricando commoratus ſit. Poſtquam à vaſtatione ad hi-bernaregreſſus, victoriæ Francicæ ludi magnificentiâ regiâ celebra-ti ſunt; in quò ſanè clementiæ modum exceſſit Constantinus, quan-quam tum nondum Chriſtianis ſacris imbutus, ut pro gentilium ri-tuid militi flagitanti dediſſe videri poſſit: ad caſtigandam toties per-fidam & rebellem gentem, nimirum barbaros barbarum in modum puniendos cenſuit. Factum ipſe Julianus auditus improbare, ac ſan-guinarium ob id appellare. Supplicium id quoque ferale factum Eu-tropius recenſet: *Cæſis enim Francis atque Alemannis, inquit, captisque eorum Regibus, quos beſtis etiam cùm magnificum ſpectaculum innumeris paraffet, objecit.*

Eutrop. l. 10.

An. Chri-
ſti 309.

Supra Panegyris Aſcaricum & Ragaiſum Reges in carcere ne-catos retulit. Utrumne Eutropius hos designet, an alios Francorum duces ſecundâ expeditione captos, ac ſeris cum hac impuberum multitudine objectos, incertum habeo. Id magis conſtat, Francos ceterosque Germanos inter Rhenum & Viſurgim, poſtquam hæc diritas ſuppliciorum in ſuos relata fuit, magnopere in novam belli conſpirationem exaſperatos fuiſſe. Tantum aberat, ut pro fero-ciâ gentis animos & arma ſubmitterent Constantino. Aſtuabat tota regio vicinorum populorum indignitate ſuppliciorum, ultura faci-nus, quo nec ſuperiores Cæſares liberum populum tractaſſent. Intel-ligebat

ligebat Constantinus quantum gentis odia irritasset : quanquam
ferox gens esset, & nunquam quietura, nisi integre in servitutem ve-
niret. Igitur ad perdomandos Francos tandem, Germanosque trans
Rhenanos, in quo frustra tot Cæsares ante se defudassent, pontem il-
lum tot scriptoribus celebrem apud Coloniam Agrippinam Rheno
imposuit, opus non ex ligno & contabulatis trabibus, quale Caji
Julij Cæsaris aliorumq; fuerat, sed ex secto lapide & perduraturâ mo-
le structum. Æmulatus nimirum Constantinus M. Trajani Cæsaris
magnificentiam, pontemq; admirandi operis, quo Danubium junxe-
rat. Stabant in alto Rheni gurgite per sua intervalla grandes pilæ, qui-
bus fornicum arcus subnixi, veteri arte & structurâ solida, haud sine
naturæ artisq; miraculo, uti sciographia eruditi viri exhibet. Ex adver-
sâ Rheni ripâ Divitense munimentum à Constantino militum præ-
sidio firmatum, ad pontis tutelam, terroremque Barbarorum; quan-
quam in pontis hujus structurâ, non tam necessitatem, quàm orna-
tum limitis Rheni, & majestatem populi Romani secutus sit. Libet
hac super re Belgæ oratoris judicium, uti id coram Constantino pro-
nuntiatus est, audire: *Insuper etiam Agrippinensi ponte faciundo reliquiis*
afflicta gentis Francicæ insultas, ne unquam metus ponat, semper horreat, sem-
per supplices manus tendat; cùm tamen hoc tu magis ad gloriam imperii et
ornatum limitis facias, quàm ad facultatem, quoties velis, in hosticum transe-
undi. Quippe cùm totus armatis navibus Rhenus instructus sit, et ripis omni-
bus usque ad Oceanum dispositus miles immineat. Sed pulchrum tibi vide-
tur, et revera pulcherrimum est, ut Rhenus ille non solum superioribus locis,
ubi aut latitudine vadosus, aut fontis vicinia exiguus; sed etiam ibi novo pon-
te calcetur, ubi totus est, ubi plurimos hausit annes, quos hic noster ingens flu-
vius, et barbarus Nicer, et Mœnus invexit: ubi jam immani meatu ferox,
et alvei unius impatiens in sua cornua gestit excedere. Servit profectò, Con-
stantine Maxime, ipsa natura rerum numini tuo, quam in illa gurgitem al-
titudine, tantarum molium fundamenta jaciuntur, fidam et stabilem firmita-
tem habitura. Stetit pons Agrippinensis à Constantino M. usque ad
Ottonis M. tempora, quem Bruno Archiepiscopus Colonienfis
Ottonis M. frater tandem dissolvi jussit: seu metu imminentium
bellorum; seu quod latrocinij infamis esset. Divitensis muni-
menti cùm vestigia sunt in ipso cœnobio Tuitiensi, tum vulgatum
illud ac celebre antiquitatis monumentum, quod hac Cippi inscrip-
tione repertum sistitur ab eruditis viris: VIRTUTE. DN. CON-
STANTINI. MAX. PIL. FEL. INVICT. AUG. SUPPRESSIS.
DOMITISQUE. FRANCIS. IN. EORUM. TERRIS. . . . MIL.
CAST. DIVITENSII. SUB. PRÆSENTIA. PRINCIPIS. SUI.
DEVOTI. NUMINI. MAJESTATIQUE. EJUS. DUODEVIGINTI.
HÆC. VOTA. FECERE.

Pons à
Constantino M.
Rheno
impositus
Colonie
Agrippi-
na.

Paneg. Con-
stantino di-
ctus.

Eumen. Pa-
neg. in Con-
stant. dict. 9.

Gelen. in Sa-
crar. Syntag.
9.

Rupertus in
vitâ S. He-
rib

B. Rhena-
nus lib. 3.

Broverus
l. 3. antiq.

Trevir.

Gelenius in
Sacratio

Syntag. 9.

Stru-

Paneg. Constant.

Maximianus iussu Constantini strangulatur.

An. Christi 310.
Rursum rebelles Franci à Constantino domiti.
Nazarius in Paneg. constant.

Structum fuit munimentum hoc in littore Francico, et terra Francorum, quam Rhenus tunc à Galliâ & Romano Imperio discludabat: ut cœcus aut hebes profectò sit, qui Franciam alibi quàm in Westfalia requirat. Ceterum ubi Franci conspexere, hoc gentis opere, & hac expeditione, totam belli molem in se devolvi, properè legatos miserunt ad Constantinum, qui pacem peterent, & obsides pollicerentur. Id nimirum Panegyricus dilucidè: *Certe quidem jam in exordio suo hostium monet obsequia, qui pacem supplices petierunt, nobilissimos obsides obtulerunt. Ex quo nemo dubitat, quin perfectò ponte facturi sint, qui jam serviunt inchoato.* Inter hæc dum admirabile pontis opus, & bellum Francorum tenet occupatum Constantinum Cæsarem, Maximianus consilia debellandæ Franciæ interturbat. Venerat is per id tempus Treviros, ad Constantinum generum suum, ubi domnandi libidine stimulatus, clandestina de resumendi imperij & Constantino eripiendi consilia inivit; & jam præfectos militesque præmijs illectos traxerat in partes. Quæ ubi per Faustam conjugem detecta sunt, marito quàm patri magis fidam, Constantinus Maximianum persecutus in Galliam, Massiliæ unà cum expugnatâ urbe cepit, & strangulari iussit. Homo suis fatibus agitur, qui tot annos natus bellum civile adversus generum susciperet: sed nullis, ut res est, muneribus fortuna explentur, quorum cupiditates ratio non terminat: ita in suum exitium ire par erat, qui post tot Christianorum supplicia superis & mortalibus invisus erat.

Per hunc Constantini recessum à Rheno adversus Maximianum rursus Franci Germanique conspirare, & majorem quàm antè conflare belli societatem; in quam convenère Bruçteri, Chamaui, Tubantes, Cherusci, ceterique inter Rhenum & Visurgim populi: præterea Vangiones, Alemanni, & quæ superiorem ripam incolabant gentes barbaræ, ut jam duplex hostilis exercitus colligeretur in arma. Ita planè Panegyricus: *Quid memorem Bruçteros, quid Chamavos, quid Cheruscos, Vangiones, Alemannos, Tubantes? bellicum strepunt nomina, et immanitas barbariæ in ipsis vocabulis adhibet terrorem; ita omnes sigillatim, dein pariter armati conspiratione federatæ societatis exarsérant.* Omnes nimirum, præter vetus in Romanos odium, stimulerat suppliciorum in populares acerbitas, quâ Reges eorum necati, qua puberes atque impuberes captivique cruentæ bestiarum laniæ fuerant objecti. Prorsus videor ad Drusi Germanicique tempora redire, & ea bellum narrando repetere, quæ tum iisdem Westfaliæ populi gessere, semper à cladibus ferocioribus, belluarum instar, quæ stimulis agitata multò truculentius insurgunt. At postquam hæc conspiratio debellato Maximiano renunciata fuit, omne victoriæ momentum in celeritate posuit Cæsar, & præter Francorum opinionem repente ex Galliâ cum victore exercitu ad Rhenum advolavit, castris

castris ad Coloniā Agrippinā pontemque collocatis. Ibi Constantinus priusquam exercitum Rheno traduceret, dissimulato principis habitu, quā proximē cum duobus accedit ad Francorum castra, prodeuntes benignē appellat, & spem illorum agitat versatque: dissimulat se esse præsensem, qui intra teli iactum coram cum ipsis loquebatur; invitat ad Rhēni transitum, hortaturque Romanos per absentiam Cæsaris invadant. Dilaudat id Constantini factum Panegyricus: *quasi nunquam excelsior principatus, quā cū se publico submittit officio.* At plenum audaciæ, temeritatique propius, quā fortitudini. Postquam omnia diligenter Constantinus explorarat, ipse mox cum omnibus copijs Rhenum transgressus, intra fines sedesque intimas Francos adoritur, factoque cum ijs prælio, secundo victor latē regionem percurfavit; & quemadmodum antē fecerat, spoliatis agris, incensis vicis, raptis in captivitatem incolis cum exercitu ad Rhenum redijt: haud dubium ad Amasim atque Visurgim usque penetrasse: nam multa Constantini expeditione gesta sunt, quæ à scriptoribus desiderantur, adeoque hanc victoriam exaggeravit, Nazarius orator, ut dixerit, *unum hoc bellum, si debitis laudibus immorari vacaret, diem integrum absumpturum.* Neque tamen Constantinus hac belli expeditione rem ultra provexit, quā quod pacem, quam antē abnuerant Franci, daret attritis. Non castella, non præsidium militare, præterquam Divitiensē ad Rhēni ripam impositum. Nec alio in præsens bello avocatus, quā quod Treviros ad hiberna concesserit: & quia ad quintum imperij annum pervenerat, quinquennalia istic vota ritu celebri persolvit; concepta etiam decennalia. Inde quasi remisso debellandæ Germaniæ consilio, quā immenso populorum sinu conspicatus erat, ad pacis studia se convertit. Inter hæc Galerius alter Orientis Imperator & Christianorum tyrannus foedo genitalium morbo extinctus: & quia Licinium Cæsarem dixerat, Constantinus ei sororem Constantiam in matrimonium pactus est ad firmandam concordiam, & imperium inter consortes imperij. Subinde Constantinus arma in Maxentium Tyrannum vertit. Nam cum is Romam per vim occupasset, & sevitia ejus Christianis non minus quam Romanis intoleranda esset, missi à Senatu populoque Romano legati, Constantini auxilia implorantes. Bellum id Cæsar magno apparatu suscepit, evocatis ex Hispaniā, Galliā, Britanniā, & ab Rheno legionibus; censetque Zosimus, exercitum nonaginta millia peditum, octoginta equitum comprehendisse. Anxius interim Constantinus, seu ob Francos, ne per absentiam suam transito Rheno irrumperent in Galliam; seu magis ob Maxentium, quocum tota Italia expugnata erat contracto ad 170000. peditum & 18000. equitum exercitu; ad divinum auxilium sibi confugiendum esse censuit, atque eum, quem

An. Christi 311.
Miser exitus Galerij Imp.

An. Christi 312.
Insignis Constantini M. expeditio, & victoria de Maxentio relata.

Eusebius in
Constant.
Sigonius.
Baronius
& alij.

Signum in
abaris po-
stera forma-
tum his du-
abus literis
gracis in se
dedu-
ctis

quo simul
crucis si-
gnum ex-
pressum.

Christi. in
Vind. Hist.
Mirans.

Sunt qui
haud pro-
cul Tre-
viris si-
gnum id
Constanti-
no

ostensum
volunt :

Sed veri-
ore est ten-
tentia Ba-

luzij, ex
Lactan-
tio refe-

rentis, vi-
sionem

hanc cru-
cis Con-
stantino

ostensæ
contigisse

prope
Milanum

in castris,
dum Ro-

man ob-
sideret.

Balsamus in
Notis ad

Lactanti-
um de mor-
tibus perse-
cutorum.

quem pater veneratus fuerat, Deum implorandum. Igitur dum his belli suscepti curis agitur sollicitus, & legiones in campum producit, videt signum crucis in cœlo mirifici splendoris, & circum coruscantibus literis legit. *In hoc signo vince.* Mirum prorsus spectaculum, ac portentum, quod à toto exercitu visum post meridiem, sole, jam in vesperum inclinante, celebratumque à Panegyricis, etsi pro ritu gentilis sui erroris opitulatori Jovi, non Christo attribuant. *In ore est,* inquit Nazarius, *omnium Galliarum, exercitus visos, qui se divinitus missos præseferabant : flagrabant horrendum nescio quid, umbone coruscis, et cœlestium armorum lux terribilis ardebat : tales enim venerant, ut tui crederentur.* Hæc ipsorum sermocinatio, hæc inter audientes ferebant. Constantinum petimus, Constantino inus auxilio : illi cœlo lapsi, illi divinitus missi gloriabantur, quod tibi militabant. Ducebat hos credo Constantius pater, qui terrarum triumphis altiori tibi cesserat.

Verius hos genios cœlestes, aut Thebæos milites ad Rhenum cæfos martyres dixeris, Constantino cœlitus in subsidium missos ostenditque. Gelenius in agro Colonienfi id factum censuit, dum V. Maij ab Rheno ad Aram fluvium moveret. Nam inde exercitum traduci cœptum Panegyricus dixit : *Quum Rhenum toto limite dispositis exercitibus reliquerat.* Ac rursus : *Quis crederet Imperatorem tam cito à Rheno ad Alpes cum exercitu pervolasse ?* Cùmque deinde oblata per quietem specie sui Christus eadem confirmasset, horatusque esset, ut ad simile signum, quod viderat, militaria labara attolleret, Constantinus accersitis h Christianæ fidei doctoribus, cognitâque veritate religionis palam se Christo addixit, palamque Christianum se professus est. Inde alacri animo in Italiam movit, & unâ cum quarta parte exercitus contra centum millia hostium Alpes transgressus primùm in Taurinorum campis, deinde ad Veronam acie commissa hostes fudit. Demum cum ipso Maxentio VIII, Cal. Octob. ad Tiberim in conspectu urbis Romanæ congressus, tyranni exercitum stravit. Memorabilis & celebris victoria, quâ octoginta millia Italorum, quadraginta Afrorum, ingens præterea Siculorum aliarumque gentium multitudo, universim centum & septuaginta millia peditum, decem & octo equitum millia ad internecionem prope deleta. Maxentius, rupto ponte Milvio, Tiberi haustus interijt. Caput tyranno præfectum, hastæque præfixum circumtulere ad spectaculum milites. Is annus, quia Christi erat 312. tam illustri victoriâ, & Christianorum felicitate, indictiones ab eo numerari scribique meruerunt. Cessit hac victoriâ Constantino Italia & Africa, & quidquid Maxentij fuerat : dum Maximinus interea Orientem teneret, sæviretque in Christianos. Quâ tyranni crudelitate D. Catharina cum alijs martyrium subiit. Profligato Maxentij exercitu, Constantinus senatum populumque Romanum ultrò se dedentem in fi-

in fidem accepit, urbemque cum incredibili triumpho est ingressus. Rebus in urbe compositis, Mediolanum est profectus, ubi nuptiæ Licinij cum Constantiâ sorore ingenti lætitiâ celebratæ, latæque ab utroque Cæsare lege, libertas Christianæ religionis sancita est. Haud ultro in Italia morari concessum, ob novos ad Rhenum motus. Quippe Franci Germanique per hanc Constantini absentiam rupto fœdere ad arma profilierant, delectisque inter se belliducibus, Rheno cum exercitu imminabant, perrupturi, Galliamque universam turbaturi, ni Constantinus tempore occurrisset. Is enim ubi in Italia de periculo edoctus est, acceleratis cum exercitu itineribus citius ad Rhenum constitit, quàm adventantem didicerant Franci. Mox periclitandæ eorum fidei gratiâ ab Rheno cum copijs abscessit, simulato in superiori Rheno majori Alemannorum periculo, cui occurreret. Simul relictî in occulto duces cum copijs, qui Francos, si transirent Rhenum, ex insidijs interciperent. Successit ad consilia eventus. Franci Constantinum abscessisse rati, ad Rheni ripam convolant, irrupturi totis viribus in Galliam. Quo comperto, Constantinus uti naves ad id comparaverat, secundo Rheno per summam celeritatem profectus in Francorum fines cum exercitu irruit, incautosque oppressit: nec aliud in hoc repentino Constantini accessu perfugium fuit Francis, quàm ut in silvas & paludes se abderent. Cæsar inde latè liberæque regionem pervagatus cum victore exercitu summam vastitatem genti toties perfidæ intulit. Intimos tum Franciæ recessus cum victore exercitu penetravit Constantinus, atque ut Drusus olim, Germanicus, & Probus Cæsar, ad extrema redegit Francos: quando ut Panegyricus refert, à Tibure ad Rhenum, imò ut omen et similitudo nominis sit, et tua imperator magnitudo animi pollicetur, à Tusco Albula ad Germanicum Albi prolaturus imperium accessisti. Cladem hac expeditione illatam idem orator in hunc modum exaggerat: *Ruperat fidem gens levis et lubrica barbarorum, et robore atque audaciâ lectis eruptionis auctoribus institisse Rheno nuntiabatur; illicò obviis adfuisi, et præsentia tuâ ne auderent transitum, terruisti: etiam videbaris rem votis tuis fecisse contrariam, quod inhibita eruptione non foret materia victoriæ, sed inopinato consilio usus: abeundo enim simulato nuntio maioris in superiore limite tumultus, occasionem stolidis ac ferinis mentibus obtulisti in nostra veniendi, relictis in occulto ducibus, qui securos adorirentur. Quo cum venissent, consilium tuum sequitur fortuna, toto Rheni alveo oppletis navibus deVectus, terras eorum, ac domos mæstas lugentesque populatus es: tantam cladem vastitatemque perjuræ genti intulisti, ut vix post illud nomen habitura sit.* Sed fallitur orator: Non hac clade nomen Francicum extinctum cum gente: quæ licet hoc bello extremum afflictæ accisaque fuerit, multò tamen robustior, clariorque exinde se extulit. Eadem illa est provincia inexhausta, quæ Augusti Tiberijque tempo-

An. Christi 313.
Franci Germanique à Constantino cæsi & afflicti.

R

ribus

Veria à
Constantino & D.
Helena
templa
erecta.

ribus toties excisa credebatur, post tamen omnes exinde Cæsares ad Constantinum usque fatigavit, donec perrupto demum Rheni limite, gens Francorum Gallias occuparet, primam regni sui sedem. Neque Constantinus post hanc cladem Francos perdomare institit, publicis Imperij negotijs, alijsque bellis abreptus. Multò etiam salubrius rem Christianam suscepit ordinandam, quo in negotio sacro dum ad Rhenum obhæsit, & ut reor, Colonia Agrippinæ (quamvis Sigonius Arelate, Browerus Treviris factum velit) sollicitatus Donatistarum ex Africa literis, Maternum eo nomine secundum Episcopum Coloniensem, cum Rhetitio Augustodunensi, & Marino Arelateni Episcopo Romam mittit ad Miltiadem Romanum Pontificem: indictumque concilium, in quo causa Cæciliani Episcopi Carthaginensis falso à Donatistis accusati agigaretur. Hærebat tum lateri Constantini Imperatoris integerrimus hic Agrippinensium Episcopus; aderat & Helena, non illa castrorum, sed templorum mater. Nec jam mirum tot vetusti & Augusti operis templa Treviri, Bonnæ, Coloniae, Sanctis, alijsque in locis surrexisse, quæ ad Constantini & Helenæ matris pietatem antiquissima hæc sacrorum monumenta se referunt. Fateaturque id Belgicus orator, Constantinum tum occupatum fuisse, *ut loca publica et templa pulcherrima suâ liberalitate repararentur; Basilica et regia opera sideribus et cælo digna consurgerent.* Quin Sigonius Ticini templum S. Michaëli structum à Constantino, dicatumque anno proximo memorat ob victoriam Francicam, quòd hanc Archangeli patrocinio partam detulerit. Ut omittam basilicas D. Petri ac Pauli, quas eodem anno Constantinus M. Romæ admirandâ structurâ cœpit: ne quid Pontano relinquatur in Ticini templo carpendo. Quanquam inter omnes basilicas Helenæ nihil Rhenus habeat magnificentius opere Regio, quàm Santensem. Et verosimile est has Helenæ fabricas captivorum Francorum manibus magnam partem surrexisse, quos Romani ad hujusmodi opera damnare soliti, quando multò adhuc durius cum his captivis actum: Enimvero postquam ab Rheno Treviros digressus est Constantinus M. ludos victoriæ Francicæ regiâ magnificentiâ edidit, eosque cruentos, & Francorum sanguine oblitos. Rursum enim captivi bestijs objecti, ut ab oratore, qui victoriam à Francis reportatam tradidit, exaggeratè relatam est: *Quid enim hoc triumpho pulchrius? quo cadibus hostium utitur etiam ad nostram omnium voluptatem; et pompam munerum de reliquiis barbaricæ cladis exaggeras, ac tantam captivorum multitudinem bestiis objicis, ut ingrati et perfidi non minus doloris ex ludibrio sui, quàm ex ipsâ morte patiantur. Inde est, quòd cum exitium differre liceat, perire festinant, seseque lethalibus vulneribus et mortibus offerunt. Ex quo facile apparet, quàm magnum sit vicisse tam prodigos sui. Facile est vincere timidos et imbelles, quales amena Græcia, vel delicia Orientis educant. Romanum verò mili-*

militem, quem disciplina ordinat, aut truce[m] Francum ferina solum carne dis-
sentum, qui vitam pro victus sui vilitate contemnit, quantum sit nobis supe-
rare vel capere? Tam præclarum sanè gentis Francicæ elogium,
quàm crudele exemplum, captivos bestiis dilaniandos objecisse: qua-
si suppliciorum acerbitate vincendi, qui virtute bellicâ frangi non
poterant. Constantinus id sibi & militum gratiæ indulserit, quod
nondum baptismatis fonte ablutus, omnes gentilium mores ferita-
temque exuisset. Certè Eusebius barbaros fluminis Rheni & Oc-
cidentalis Oceani accolæ, homines intractabiles & præcipiti auda-
ciâ identidem tumultuantes, ideo à Constantino ferarum in modum
tractatos perhibet, quod ad nullam humanitatem traduci posse
comperisset. Longè alius mitiorque Constantinus postquam ex
integrali Christianus, *vetus, veterrimumque supplicium patibulorum et*
cruribus suffringendis primus removit: uti hæc præter Sozomenum
& Nicephorum Aurelius Victor gentilis scriptor tradit: *hinc pro Con-*
ditore seu Deo habitus. Verius dixisset supplicium crucis à Constanti-
no submotum, quod eo Christus Christianorum Deus sublatus: per-
inde ut à Christianis Imperatoribus inhumana illa gladiatorum,
& cruenta hominum cum bestiis pugnantium spectacula exinde
sublata sunt. Haud mirum Romanos Barbaris cessisse in præ-
dam, qui tam barbara perpetrabant, quæ nec inter ipsos Barbaros
spectata.

Victor. in
Const.
Sozom. lib.
1. c. 8.
Niceph. 1. 7.
c. 46.

Novum exinde bellum cum Licinio Cæsare Constantinum à
Francico Germanoque bello abstraxit. Propinquâ quidem affini-
tate Licinius erat innexus Constantino, & magnâ animorum ac reli-
gionis etiam conjunctione partiti inter se erant Imperium. Verum,
ut raro concors incrementum potentia, postquam Licinius supera-
to depulsoque Maximino totum sibi Orientis Imperium adjunxe-
rat: iniquè id tulit Constantinus, quod tam suo, quàm Licinij mi-
lite hæc victoria parta esset. Ob quæ partitionem ex æquo petijt
Constantinus: quod ubi detrectavit Licinius, bellum illi intulit,
victumque aliquot secundis præliis in has condiciones adexit, ut Illi-
rium, id est, Pannoniam, Daciam, Dalmatiam, Mœsiam ac Mace-
doniam sibi cederet, retentâ Thraciâ cum Asiâ, Ægypto, ac toto O-
rientali Imperio. Pactum hoc ac foedus utrimque juramento fir-
matum. Quibus prosperè confectis, Constantinus Romam pro-
fectus est ad decennalia Imperij celebranda. Editi in his ludi victo-
riæ ingenti apparatu, & incredibili Christianorum lætitiâ, nihilque
in ijs cruenti spectaculi; quod sensim in Christianas leges mitesce-
ret. Eâ simul celebritate Crispum & Constantinum filium Cæsa-
res dixit. Ipse deinde Imperator in Illyrium profectus est adversus
Gothos, Sarmatas & Scytas; quod gentes illæ barbaræ haud secus,
quàm Franci Imperij provincias percurfaverant. Nec minus de Fran-

An. Chri-
sti 314.
Novum
Constanti-
ni bel-
lum cum
Licinio.

Et cum
Francis,
ad quos
mittit
Crispum
filium &
vincit.

Ensebius
in Chron.

Freherus in
notis ad
Ausonii
Mosellam.

cis sollicitus, Crispum filium Cæsaremque in Galliam ad Rheni-
mitem tutandum misit. Jam enim per hanc Constantini, bello Li-
ciniano, absentiam ausa fuerat ferox gens arma resumere. Additi
Crispo selecti disciplinarum magistri, quorum alij florentem juve-
nem bellicis, alij liberalibus simul artibus excolerent. Equorum
numero Lactantius Firmianus, Arnobij ante discipulus, ac Nicome-
diæ professor eloquentiæ, extremâ senectute, uti Hieronymus scrip-
sit, cum Crispo in Galliam descendit, vir eâ tempestate disertissimus,
ob id Christianus Cicero appellatus; quamvis adeo pauper, ut ple-
rumque necessarijs etiam indigeret. Licuit interim viro sapienti
lustrare Galliam, & Rheni limitem, interque Barbaros Christianis
patrocinijs manum porrigere apud Cæsarem suum. Jam enim au-
lam & militiam impleverant Christiani; jam Treviri, Moguntia
Coloniam, ceterisque per Galliam, Germaniam citeriorem & ad
Rhenum locis pleni Christianorum cætus sub Episcoporum suo-
rum imperio celebrabantur. At Crispus Cæsar ubi ad Rhenum per-
latus est cum exercitu, reperit Francos in armis, & ex prioribus
Constantini patris cladibus exasperatos, etiam ad pugnam se offerre;
quos conferto Crispus prælio fudit, & ad quietem repressit. Ce-
lebravit hanc Crispi pugnam cum Francis Nazarius, magni per id
tempus in urbe nominis, oratione quam in Quinquennialibus bea-
tissimorum Cæsarum Romæ dixit: *Franci, inquit, sub armis tuis ita
concciderant, ut deleri funditus possent, nisi divino instinctu, quo regis omnia,
quos ipse afflixeras, conficiendos filio reservasses. Quanquam ad gloriam ve-
stram fecundata malis natio Francorum, ita aptim adolevit, robustèque re-
creata sit, ut fortissimo Cæsari primitias ingentis victoriæ daret, cum memo-
ria acceptæ cladis non infracta, sed exasperata pugnaret.* Prorsus ad eum
modum, quo, Augusto & Tiberio Cæsaribus, à cladibus semper ro-
bustior ferociorque surrexit: tanquam immortales apud eam gen-
tem legiones exercitusque, quos cæsis itentidem sufficerent, nasce-
rentur. Celebravit & Crispi ad Rhenum cum Francis bella Publi-
cius Optatianus Poëta in Constantini Panegyrico:

Sed Crispi in fortia vires

Non dubiæ ripâ Rhenum Rhodanumque tueri,

Ultiora parant, et Francis tristia jura.

Idem mox Poëta inquietos & bellicosos hosce populos, Francos
nimirum & Alemannos, Crispi Cæsaris virtute ab Rheni transitu
prohiberi tradit:

Omnis ab Arctoïs plaga sinibus horrida Cauro,

Et tibi fida suis semper bene militat armis,

Resque gerit virtute tuas populosque feroces

Propellit.

Et

Et quæ in hanc rem pertexit. Una hic tandem cum alijs jactura, non extare scriptores, qui exactè hæc consignarunt, quæ ex Panegyricorum lacinijs contexenda sunt. Ceterum Crispus dum Galliam & Rheni limitem egregiè tutaretur, Treviri ut plurimum in palatio paterno versatus est. Permanfit in eo munere ad annum Christi cccxxiii. quo bellum adversus Licinium Cæsarem susceptum à Constantino; quâ expeditione in Orientem factâ, Crispum filium sibi belli socium esse voluit, relicto in ejus locum Constantino filio ac Cæsare jam appellato: qui Galliæ Germaniæque præses, per 17. annos ad vitæ exitum, multis exinde bellis Alemannorum & Francorum clarus fuit. At bellum Licinianum quàm æquis ex causis susceptum, tam felici exitu terminatum. Inquietus semper Licinius; urebatque animum impatientius, quòd Illyrij provincijs exutus esset: eò simulatâ prioribus annis amicitia, occultis Constantinum insidijs appetere cœpit; quarum semper irritus, quòd retegerentur, homo perfidus, atque ad desperata Consilia abreptus, desertor Christianæ religionis, ad cultum inanum deorum redijt, omnique tyranno sævior per Orientem Christianos afflixit. Eò fidentius Constantinus post imploratas sacerdotum preces, prælatoque salutifero Crucis signo bellum intulit; quem sæpius exinde prælijs victum fregit, donec postremâ acie ad internecionem deleretur. Prodigiumque fuit ex Licinij exercitu, quem centum triginta millium produxerat, triginta tantummodo milites prælio evasisse. Per hanc cladem omnibus provincijs & regnis exutus, ad privatam vitam secedere jussus; ac demum cum jam tertium res novas moliretur, Thessalonicæ peremptus est. Ita verò totum Imperium Romanum ad unius Constantini M. monarchiam adaçtum, quem Christianus orbis feliciorum potentiorumque conspexit, quàm Roma Augustum. Jamque omnibus tyrannis debellatis, jamque devictis hostibus exteris, barbarisque gentibus intra fines suos repressis, Imperium Romanum, uti Augustus antè fecerat in novas provincias descripsit, distribuitque inter quatuor præfectos cum supremâ & vicariâ administratione, qui vel consulares, vel præsides, vel correctores appellati; præterque magistros militiæ, magistri peditum & equitum cum aucta potestate delecti. Erant & limitum duces, quorum munus fines tueri, vectigalia exigere, stipendia militibus numerare: ab his Marchionum nomina & munera deducta. Quam ad formam Franci post regnum ordinarunt, uti hæc notitiâ Imperij à Sigonio & Browero multis traduntur. Ceterum Imperij descriptio sic facta. Oriens in xv. provincias distributus: Ægypti sex provinciæ factæ, Asiæ decem, Pontitotidem, Thraciæ sex, Daciæ quinque, Galliæ septendecim; quas inter Belgica prima & secunda, Germania prima & secunda, veterem ad modum descriptione. Nullam ego hic adhuc reperio Germaniæ

An. Christi 323. &c

Licinius à Constantino planè deletus.

Totum Imperiū ad unum Constantinum Imp. devolutum.

Germaniæ

nia trans-
rhenana
nunquam
in provin-
ciam re-
ducta.

Nazarius in
Paneg.

Quinquen-

Constantin.

& fil. Dioc.

Paneg.

Maxi. dioc.

nia transRhenanæ provinciam, nullam inter Rhenum & Visurgim;
quam tamen Germaniæ partem, quæ tum Francia appellabatur, tot
expeditionibus acerrimè debellandam suscepit Constantinus M.
tandem in hoc uno minor, quod devicto orbe sola Francia Germa-
niaq; adhuc invicta; aut, ut periculo verbi loquar, æmula haud mul-
tò post futura staret Romani Imperij. Quod ipsum multò testatius
Nazarius in Panegyri audiente Constantino palam dicere ausus :
*Facet in latere Galliarum, aut in sinu tuo fusa barbaria, per se ipsa potens na-
tio, et post Romanam magnitudinem in terris secunda.* Ac is tum status
erat, ut retinendæ potius felicitatis votum gererent Romani, quàm
augendæ cupiditatis, proferendique trans Rhenum imperij: quod
hunc fluvium ita natura ductum crederent, ut eò limite provinciæ
ab immanitate barbariæ vindicarentur. Sublato Licinio Constan-
tinus M. per tredecim annos Romanum Imperium seu terrore
armorum, seu potentiâ monarchiæ pacatum obtinuit. Nec bel-
lum dehinc grave habuit, præterquam cum Gothis & Sarmatis in
Illyrium irrumpentibus, quos magnitudine rerum suarum aut terri-
tos, aut armis domitos intra terras suas continuit. Atque ut Impe-
rij limites istic firmaret, castella & præsidia militum Danubij ripæ
prius à Trajano, deinde à Diocletiano imposita removit, militesque
limitaneos intra oppida communita contineri voluit: quod tamen,
ut Zosimus retulit, à multis improbatum est. Pontem interim Lapi-
deum admirandi operis Danubio instravit: æmulâ Trajani magnifi-
centiâ, ad continendos Gothos & Sarmatas, cæterasque barbaras na-
tiones. Rheni limiti haud minùs prospectum, quando ponte ad
Coloniâ Agrippinam jam absoluto, præter castella, arces, & burga,
ut scribunt, à Maximiano constructa. Constantinus oppida & ur-
bes præmunijt, ac limitaneis militibus civibusque incolis, ut in Illy-
rio fecerat, implere cœpit. Inde Moguntia, Confluentia, Bonna,
Colonia, Novesium, Sancti, ceteræque ad Rhenum civitates excoli,
& Christianorum cætibus impleri cœperunt. Galliæ interim &
Rheni limiti custodiendo impositus, ut diximus, Constantinus, post
Crispum filium, quem à primis juventutis annis militiâ exerceri vo-
luit: & is Rheni limites adversus Francos & Alemannos vivo patre
defendit; ac Franci tanti Cæsaris potentiâ frenati quievere. Postre-
mum Constantino M. bellum fuit adversus Persas. Tertia enim hæc
gens, præter Germanos & Gothos, quæ Romano Imperio semper
formidabilis fuit. Eâ in expeditione Nicomediæ in suburbio mor-
bo extinguitur, anno ætatis sexagesimo quinto, imperij uno & trige-
simo, Imperator bellicâ fortitudine, armorum felicitate, omnibusq;
imperatorij virtutibus incomparabilis, Cæsarum omnium maxi-
mus: una tamen maculâ notatus, quod Crispi filij & Faustæ uxoris
nece domum fædârit. Hæc æquiore pœna in balneis extincta; ille
innocens

Moritur
Constantin-
us M.

innocens ad falsas novercæ accusationes præcipitantiùs morte damnatus. Haud immeritò fortè luctum hunc domesticum sensit, qui tot domos per Franciam innocentum cædibus & ferarum laniatu funestârat. Quæ tamen omnia jam antè pœnitentiâ expiata, postquam anno Christi 324. fœdo lepræ morbo infectus, evocato ad se Sylvestro Pontifice utramque labem saluari Baptismatis undâ absterfit. At multò infelicior sub felicissimo Cæsare Christiana religio, Arianâ hæresi, quæ arte dæmonis invecta nocentius afflixit Ecclesiam, quàm tyrannorum carnificinæ. Vix quies ab his data, cùm hoc intestinum malum ex Christianorum visceribus natum, totum propè orbem corruptit; & quia id leniùs punivit Constantinus, filium eâ hæresi infectum pati necessè fuit.

